

QOY ƏDALƏT ZƏFƏR ÇALSIN!

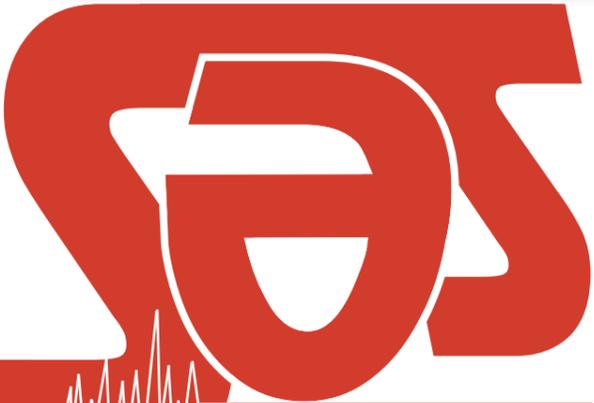
"SƏS" qəzeti mənim üçün ən əziz qəzetdir

Azərbaycan-Çin: "qədim sivilizasiyalar"ın ittifaqı

№ 069 (7237)

25 aprel 2025-ci il.
Qiyməti 60 qəpik

Məhvə doğru apararan TƏNƏZZÜL

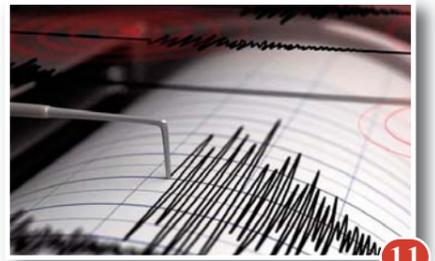
YAP nümayəndə heyətinin
Çin Xalq Respublikasına
səfəri davam edir

Formula 1 yarışları
yenidən Bakıda!

"Hər bir şəxsin evində "fövqəladə
hallar üçün təhlükəsizlik çantası"
hazır olmalıdır"

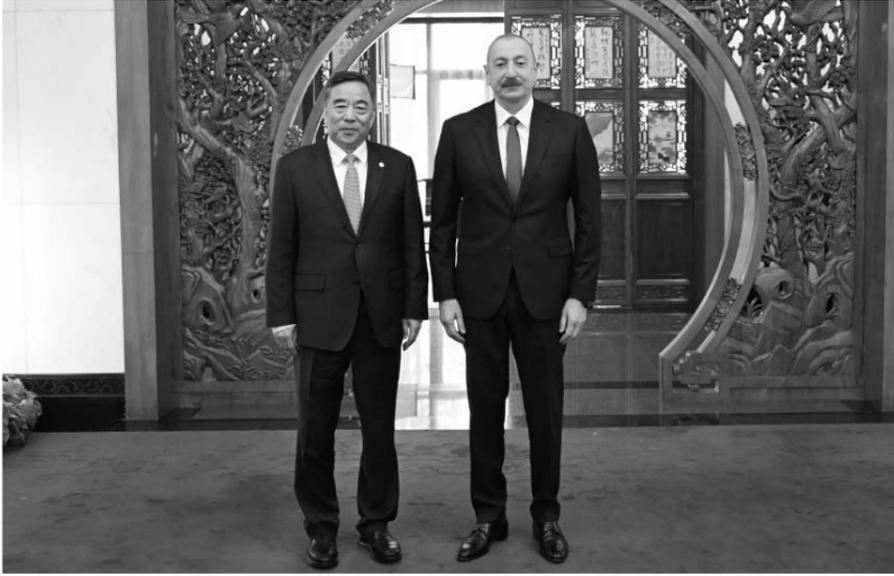

Evdən qaçan
uşaqların sayı
niyə artır?

Çin Azərbaycanla
əl sıxdı, İrəvanda
təşviş var...

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev aprelin 24-də Pekində "China Energy Engineering Corporation Limited" ("Energy China") şirkətinin sədri Song Hailiang ilə görüşüb.

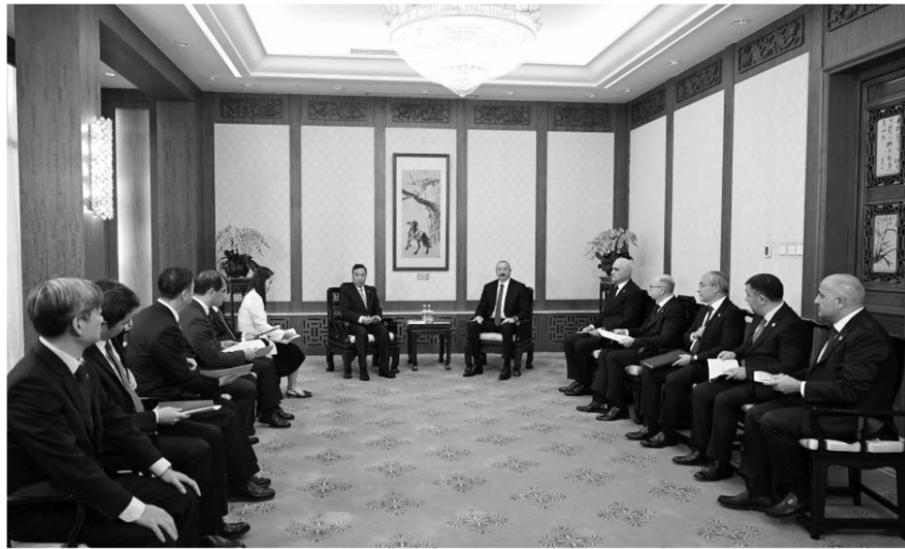
AZƏRTAC xəbər verir ki, görüşdə "China Energy Engineering Corporation Limited" şirkətinin Azərbaycanda hazırda bir neçə layihə həyata keçirdiyi vurğulandı. Qeyd edildi ki, şirkət Xəzər dənizində 1 qıqavatlıq külək enerjisi meqalayihəsinin podratçısıdır. "China Energy Engineering Corporation Limited" Füzuli rayonunda Günəş enerjisi və digər layihələrə isə investisiya yatırır.

Song Hailiang rəhbərlik etdiyi şirkət tərəfindən Azərbaycanla birlikdə enerji dəhlizlərində əməkdaşlıqla bağlı təkliflərə çıxış etdi.

Dövlətimizin başçısı "China Energy Engineering Corporation Limited" şirkəti ilə əməkdaşlığın prioritetliyinə və strateji xarakterinə toxundu. Söhbət zamanı uzunmüddətli birgə enerji planlaşdırma layihəsi ilə bağlı fikir mübadiləsi aparıldı. Qeyd edək ki, Azərbaycan Prezidentinin Çinə dövlət səfəri çərçivəsində bununla da bağlı sənəd imzalanıb.

Görüşdə Azərbaycanda gələcəkdə enerji

Azərbaycanda yüksək investisiya mühiti mövcuddur

Prezident İlham Əliyev Pekində "China Energy Engineering Corporation Limited" şirkətinin sədri ilə görüşüb

tədqiqat mərkəzinin yaradılması ilə bağlı məsələlər müzakirə olundu. Şirkətin suyun idarəedilməsində böyük təcrübəsi nəzərə alınaraq, bu sahədə də əməkdaşlıqla bağlı fikir mübadiləsi aparıldı. Qeyd edək ki, fəaliyyət dairəsinə bərpaulunan enerji layihələri ilə yanaşı, hidrogen enerjisi, enerjinin saxlanması və iri elektrik şəbəkələrinin tikintisi kimi istiqamətlər daxil olan şirkətin 147 ölkədə 256 filialı var. Hazırda 416 layihəsi icra olunan şirkət Çinin bərpaulunan enerji bazarının 50 faizinə nəzarət edir.

Leyla Əliyeva Pekin Xarici Dillər Universitetində tələbələrle görüşüb

Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyeva Pekin Xarici Dillər Universitetində olub.

AZƏRTAC xəbər verir ki, universitetin prorektoru Gao Qanq və burada Azərbaycan dili üzrə təhsil alan çinli tələbələr ilə görüş zamanı Azərbaycanla Çin arasında əlaqələrin genişlənməsində gənclərin, o cümlədən iki ölkənin təhsil sisteminə bu istiqamətdə həyata keçirilən layihələrin rolu qeyd edilib. Bu baxımdan Azərbaycan mədəniyyətini öyrənilib tədqiq və təbliğ etməyə maraqlı olan Pekin Xarici Dillər Universitetindəki Azərbaycan dili kafedrasının fəaliyyətinin, universitetdə Azərbaycan dili üzrə kadrların hazırlanmasının əhəmiyyəti diqqətə çatdırılıb. Bildirilib ki, universitetin tədris proqramına Azərbaycan dili ilə yanaşı, Azərbaycan tarixi, mədəniyyəti, ədəbiyyatı fənləri də

daxildir.

Heydər Əliyev Fondu ilə Pekin Xarici Dillər Universiteti arasında 10 ilə yaxın davam edən əməkdaş

lıq çərçivəsində bir sıra layihələrin həyata keçirildiyi, Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü və dəstəyi ilə

2019-cu ildən Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin nəzdində (UNEC) distant Çin dili kurslarının təşkil olunduğu diqqətə çatdırılıb.

Görüş zamanı Heydər Əliyev Fondu ilə Pekin Xarici Dillər Universiteti arasında bu il ərzində anlaşma memorandumunun imzalanması barədə qərar qəbul edilib.

Daha sonra universitetin Azərbaycan dili kafedrası ilə tanışlıq olub. Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyeva kafedranın fəaliyyətinin genişləndirilməsi ilə bağlı nəzərdə tutulan tədbirləri diqqətə çatdırıb. Heydər Əliyev Fondunun müxtəlif sahələr, o cümlədən Azərbaycan mədəniyyətinin tanıtılması üzrə nəşrlərinin Çin dilində çap olunmasının vacibliyi qeyd edilib.

Azərbaycan-Çin: “qədim sivilizasiyalar”ın ittifaqı

Azərbaycan Prezidenti öz növbəsində Azərbaycanın vahid Çin prinsipinə qətiyyətlə sadiq qaldığını, “Tayvanın müstəqilliyi”nə qəti şəkildə qarşı çıxdığını və pislədiyini, bir-birinin fundamental maraqlarına və mühüm qayğılarına aid məsələlərdə bundan sonra da qarşılıqlı dəstəyə ümid etdiyini vurğulayıb. Dövlət başçısının sözlərinə görə, Azərbaycan Çin ilə daha sıx yüksək səviyyəli mübadilələr qurmağa, ikitərəfli ticarət və investisiyaları davamlı şəkildə genişləndirməyə, nəqliyyat və logistika, əlaqə, enerji, kənd təsərrüfatı və turizm kimi sahələrdə qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığı inkişaf etdirməyə, insanlar arasında mübadilələri təşviq etməyə, Azərbaycan-Çin hərtərəfli tərəfdaşlıq strateji tərəfdaşlığının məzmununu davamlı şəkildə zənginləşdirməyə hazırdır.

Çin Azərbaycanı dəstəkləyir

Pekində Prezidentlər Si Cinpin və İlham Əliyev Çin və Azərbaycan arasında hərtərəfli strateji tərəfdaşlığın qurulduğunu bəyan ediblər. Si Cinpin qeyd edib ki, iki ölkə arasında hərtərəfli əməkdaşlıq salnaməsində yeni bir səhifə yazmaq üçün tərəflər davamlı olaraq siyasi qarşılıqlı etimadı gücləndirməli, praktiki əməkdaşlığı dərinləşdirməli və beynəlxalq əlaqələri gücləndirməlidir. O əlavə edib ki, Çin Azərbaycanın öz milli suverenliyini, müstəqilliyini və ərazi bütövlüyünü müdafiə etməkdə və onun milli şəraitinə uyğun inkişaf yolunu davam etdirməkdə dəstəkləyir. Çin “üç şər qüvvə”: terrorizm, ekstremizm və separatizmlə qətiyyətlə mübarizə aparmaq üçün hüquq-mühafizə və təhlükəsizlik sahəsində Azərbaycanla dərin əməkdaşlığa hazırdır. Si iki tərəfi inkişaf strategiyalarının uyğunlaşdırılmasını gücləndirməyə, “Bir kəmərlər və yol” təşəbbüsü çərçivəsində yüksək keyfiyyətli əməkdaşlığı inkişaf etdirməyə, təhsil, mədəniyyət, turizm, gənclər və regionlararası əməkdaşlıq kimi sahələrdə əməkdaşlığı təşviq etməyə çağırır.

Cinpin həmçinin qeyd edib ki, tariflər və ticarət müharibələri bütün ölkələrin qanuni hüquq və maraqlarını pozur, çoxtərəfli ticarət sistemine ziyan vurur və dünya iqtisadi nizamına zərər verir. Çin Prezidenti yekunda qeyd edib ki, Çin Birləşmiş Millətlər Təşkilatı (BMT) ilə beynəlxalq sistemin və beynəlxalq hüquqa əsaslanan beynəlxalq nizamın qorunması, onun qanuni hüquq və maraqlarının qətiyyətlə müdafiəsi, beynəlxalq ədalətin və ədalətin təmin edilməsində Azərbaycanla əməkdaşlığa hazırdır.

İlham Əliyev də öz növbəsində qeyd edib ki, dünyada bir əsrdə görünməmiş dəyişikliklərin yaşanmasına baxmayaraq, Azərbaycan ilə Çin arasında münasibətlər həmişə qarşılıqlı hörmət və qarşılıqlı etimad ilə seçilib. Onun sözlərinə görə, ikitərəfli əməkdaşlıq daim dərinləşir, ticarət-iqtisadi əlaqələr sürətlə inkişaf edir, regionlararası mübadilələr günü-gündən daha da yaxınlaşır. Dövlətimizin başçısı əlavə edib ki, Azərbaycan “vahid Çin” prinsipinə möhkəm sadiqdir, Tayvanın Çinin ayrılmaz hissəsi olduğunu təkid edir və Çin hökumətinin ölkənin birləşməsinə nail olmaq üçün bütün səylərini dəstəkləyir. Azərbaycan Çinlə hərtərəfli strateji tərəfdaşlığın qurulması istiqamətində işi dərinləşdirməyə, “Bir kəmərlər, bir yol” təşəbbüsünün həyata keçirilməsi, rəqəmsal iqtisadiyyat, yaşıl enerji, elm və texnologiya kimi sahələrdə əməkdaşlığı genişləndirməyə, iki ölkənin siyasi partiyaları və xalqları arasında mübadilələri dərinləşdirməyə, beynəlxalq və regional məsələlərdə qarşılıqlı fəaliyyəti gücləndirməyə hazırdır.

Danışıqlardan sonra iki dövlətin başçıları iki ölkə arasında hərtərəfli strateji tərəfdaşlığın yaradılmasına dair Birgə Bəyanat imzalayıblar və “Kəmərlər və Yol”un birgə tikintisi, ədliyyə, yaşıl inkişaf, rəqəmsal iqtisadiyyat, əqli mülkiyyət hüquqları, aerokosmik sənaye və s. kimi sahələrdə 20 ikitərəfli əməkdaşlıq sənədinin imzalanmasının şahidi olublar.

“Çin Xalq Respublikası ilə Azərbaycan Respublikası arasındakı əlaqələr səmimi dostluq və strateji tərəfdaşlıq münasibətləridir. Əlaqələrimizin formalaşmasında iki ölkənin liderlərinin xüsusi səyləri qeyd edilməlidir. Bu gün Azərbaycan-Çin əlaqələri tarixinin ən yüksək inkişaf dövrünü yaşayır. Prezident İlham Əliyevin vurğuladığı kimi, bu gün münasibətlərimiz artıq özünün ən yüksək inkişaf mərhələsinə - hərtərəfli strateji tərəfdaşlıq səviyyəsinə qalxıb. Azərbaycan Çinlə Orta Dəhlizin inşasında birgə iştirak edir, daşımaların sayı nəzərəcarpacaq dərəcədə artıb”. Bunu açıqlamasında SƏS Media Qrupu rəhbəri, siyasi analitik Bəhruz Quliyev deyib.

Siyasi analitikin sözlərinə görə, ölkələrimiz arasında iqtisadi, siyasi, humanitar, mədəni əlaqələr kifayət qədər yüksək səviyyədə qurulub: “Yeni Azərbaycan Partiyası ilə Çin Kommunist Partiyası arasında əməkdaşlıq mövcuddur, gənclər, mədəniyyət, idman sahələrində də əlaqələr inkişaf edir. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Çin Xalq Respublikası ÇXR-in Sədri Si Cinpinin dəvəti ilə baş tutan səfəri çərçivəsində iki ölkə arasında strateji tərəfdaşlıq, o cümlədən vizasız rejim haqqında saziş imzalanması bir-birinə olan etimadın bariz nümunəsidir. Səfər ərəfəsində Azərbaycan Prezidenti Çinin Sinxua agentliyinə verdiyi müsahibədə İlham Əliyev ötən ilin yayında iki dövlət arasında strateji tərəfdaşlıq haqqında saziş imzaladığını xatırladı. Prezident qeyd edib ki, biz bu əməkdaşlığı daha da genişləndirmək, beynəlxalq məsələlərdə qarşılıqlı fəaliyyəti gücləndirmək, iki ölkənin ümumi maraqlarını birgə qorumaq, regional və global sülh, sabitlik və inkişaf işini birgə irəli sürmək barədə razılığa gəldik. Prezident Çin və Azərbaycanı “qədim İpək Yolu üzərində sivilizasiyaların mərkəzləri” adlandırır. Bu gün Bakı və Pekin arasında iqtisadi əməkdaşlıq fəal şəkildə artıb. İki ölkə arasında əməkdaşlığa böyük önəm verilməsinin mühüm səbəblərindən biri həm də Orta Dəhliz layihəsidir. Bu, Azərbaycanın Avraziya regionunda rolunu artırır”.

Prezident İlham Əliyevin Çin Xalq Respublikasına dövlət səfəri Azərbaycan-Çin münasibətlərində strateji tərəfdaşlığın möhkəmləndirilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu səfər, iki ölkə arasında siyasi, iqtisadi və mədəni əlaqələrin inkişafında yeni imkanlar yaradacaq.

Birgə Bəyanat

Xəbər verildiyi kimi, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Çin Xalq Respublikasına dövlət səfəri çərçivəsində aprelin 23-də Pekində “Azərbaycan Respublikası ilə Çin Xalq Respublikası arasında hərtərəfli strateji tərəfdaşlıq əlaqələrinin qurulması haqqında Birgə Bəyanat” imzalanıb.

Hər iki dövlət başçısı diplomatik münasibətlərin qurulmasından ötən 33 il ərzində Azərbaycan-Çin əlaqələrinin inkişafındakı nailiyyətləri yüksək qiymətləndirərək səmimi və dostluq mühitində danışıqlar aparıblar. Hər iki ölkənin bir-birini prioritet təşkil edən, etibarlı və qarşılıqlı faydalı strateji tərəfdaş kimi nəzərdən keçirdiyini təsdiq edərək, qarşılıqlı siyasi etimadı daim möhkəmləndirməyə, qarşılıqlı dəstəyi gücləndirməyə, hər iki ölkənin xalqlarının mənafeyi naminə hərtərəfli əməkdaşlığı inkişaf etdirməyə hazır olduqlarını ifadə edərək, hərtərəfli strateji tərəfdaşlıq əlaqələrinin qurulması barədə yekdilliklə qərar qəbul ediblər.

V.VƏLİYEV

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Çin Xalq Respublikasına dövlət səfərində olub. Səfər Çin Xalq Respublikasının Sədri Si Cinpinin dəvəti ilə baş tutub. İlham Əliyev iki ölkə arasında strateji tərəfdaşlığı, o cümlədən vizasız rejim haqqında saziş imzalamaqla dərinləşdirmək niyyətində olduğunu səfərdən əvvəl Çin mətbuatına verdiyi müsahibəsində də demişdi. Prezident Çinin Sinxua agentliyinə müsahibəsində ötən ilin yayında iki dövlət arasında strateji tərəfdaşlıq haqqında saziş imzaladığını xatırladı. “Biz bu əməkdaşlığı daha da genişləndirmək, beynəlxalq məsələlərdə qarşılıqlı fəaliyyəti gücləndirmək, iki ölkənin ümumi maraqlarını birgə qorumaq, regional və global sülh, sabitlik və inkişaf işini birgə irəli sürmək barədə razılığa gəldik”, - İlham Əliyev vurğulayıb.

2024-cü ilin sonuna olan məlumata görə, Azərbaycanla Çin arasında ticarət dövriyyəsi 20,7% artaraq 3,7444 milyard dollara çatıb. Pekin Bakının dördüncü ən böyük ticarət tərəfdaşı və əsas idxalçısı olub və ölkəyə bütün tedarükün 17,69%-ni təşkil edib. 2024-cü ildə Azərbaycan və Çin arasında tranzit daşımalarının həcmi 378 min ton təşkil edib. Bu, 2023-cü ilə müqayisədə 86% çoxdur. Eyni zamanda İlham Əliyev hesab edib ki, artım üçün hələ də yer var. “İki ölkə arasında mövcud olan müxtəlif ticarət-iqtisadi əməkdaşlığa baxmayaraq, böyük, hələ istifadə olunmamış potensial var... Hazırda Azərbaycan və Çin arasında qeyri-neft sektorunda, xüsusən də yüksək texnologiyalar və innovasiyalara, alternativ və bərpə olunan enerjiyə yönəlmiş birbaşa investisiyaların cəlb edilməsi sahəsində birgə əməkdaşlığın perspektivləri ilə bağlı danışıqlar aparılır”, - deyərək dövlət başçısı bildirib.

Müsahibədə Prezident Bakını global Cənubun əsas müdafiəçilərindən biri kimi təqdim edib, Çin və Azərbaycanı “qədim İpək Yolu üzərində sivilizasiyaların mərkəzləri” adlandıraraq. “ÇXR sədri Si Cinpinin qətiyyətli və müdrik rəhbərliyi ilə Çinin bütün sahələrdə əldə etdiyi nailiyyətlər və uğurlar onu dünyanın ən güclü və qabaqcıl ölkələri sırasına çıxarıb, beynəlxalq aləmdə mövqeyini daha da möhkəmləndirib... Sədr Si Cinpinlə görüşlərimizi və səmərəli müzakirələrimizi böyük həyərlə xatırlayıram. Mən çox şadam ki, Azərbaycan-Çin münasibətləri qədim tarixə və qədim tarixə söykənərək inkişaf edir. İstiqamətindədir və strateji tərəfdaşlığımız yeni müsbət məzmunla zənginləşir”, - deyərək İlham Əliyev yekunlaşdırıb.

Qeyd edək ki, Bakı və Pekin son vaxtlar iqtisadi əməkdaşlığı fəal şəkildə artırır. O cümlədən, ötən il noyabrın 24-də Azərbaycan Çinə yerli mallarla ilk qatırı göndərmişdir. Azərbaycanın Çinlə əməkdaşlığa böyük önəm verməsinin mühüm səbəblərindən biri Orta Dəhliz layihəsidir. Bu, Azərbaycanın Avraziya regionunda rolunu artırır. “Zəngəzur dəhlizi” “Orta Dəhliz”in əhəmiyyətini daha da artırır bilər. Əks halda Azərbaycan Gürcüstan və İran üzərindən alternativ yollardan istifadə edəcək. Azərbaycan Mərkəzi Asiya ölkələrindən fərqli olaraq Çindən böyük kreditlər cəlb etməyib. Bakı bundan sonra da bu məsələdə ehtiyatlı mövqe nümayiş etdirəcək. Üstəlik, iki ölkə arasında sıx əməkdaşlıq Azərbaycanı ABŞ ilə münasibətlərinə mənfi təsir göstərməməlidir. Respublika siyasi baxımdan Pekin və Vaşinqton arasında münasibətlərdə balanslı pozmayacaq.

Azərbaycan Çindən tikinti materialları və məişət texnikasından tutmuş avtomobillərə qədər geniş çeşiddə mallar alır. Eyni zamanda, o izah edib ki, Ermənistan Orta Dəhliz layihəsinə qoşula bilər, lakin onun iştirakı olmadan o, daha az cəlbədiçi olmayacaq. Azərbaycan üçün Qərbdə gedən prioritet marşrut Gürcüstandan keçir. Zəngəzur dəhlizi əlavə marşrutla çevrilə bilər, amma Orta Dəhliz onsuz da normal fəaliyyət göstərəcək. Ümumiyyətlə, Azərbaycan-Çin münasibətləri Ermənistan-Azərbaycan münasibətini nəzərə almadan inkişaf edir. İlham Əliyevin Çinə səfərinin əsas nəticələrindən biri ölkələr arasında vizasız rejim haqqında razılaşma olmalıdır. 2023-cü ildə Bakı birtərəfli qaydada çinli səyahətçilər üçün maneələri qaldırdı və indi də eyni şeyi Pekində gözləyir.

Strateji etimad

Çərşənbə günü Pekində Çin Dövlət Şurasının Baş naziri Li Qianq Çində dövlət səfərində olan Azərbaycan prezidenti İlham Əliyev ilə görüşüb. Li Qianq qeyd edib ki, 33 il əvvəl diplomatik münasibətlər qurulandan bəri Çin və Azərbaycan bir-birinə həmişə qarşılıqlı hörmət və bərabər rəftar nümayiş etdirib, dərin dostluq və etimadı möhkəmləndirib, onların əməli əməkdaşlığı daim dərinləşir və hər iki ölkənin xalqlarına nəzərəcarpacaq faydalar gətirir. Dövlət Şurasının Baş nazirinin qeyd etdiyi kimi, çərşənbə günü iki dövlətin başçıları Çin və Azərbaycan arasında hərtərəfli strateji tərəfdaşlıq münasibətlərinin qurulmasını və bununla da dövlətlərarası münasibətlərdə yeni səhifə açdıqlarını bəyan ediblər.

Çin Azərbaycanla ənənəvi dostluğu daha da inkişaf etdirmək, strateji qarşılıqlı etimadı möhkəmləndirmək, qarşılıqlı fundamental maraqların qorunmasında bir-birini qətiyyətlə dəstəkləmək, ikitərəfli qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığı daha yüksək səviyyəyə çatdırmaq, miqyasını artırmaq və əhatə dairəsini genişləndirmək niyyətindədir. Onun sözlərinə görə, Çin “Bir Kəmərlər və Yol” Təşəbbüsünün Azərbaycanın inkişaf strategiyaları ilə uzlaşdırılmasını gücləndirməyə, Transxəzər Beynəlxalq Nəqliyyat Marşrutunun tikintisini birgə təşviq etməyə, Çin və Avropa arasında transxəzər ekspress daşımaları üçün birgə təhlükəsiz və sabit birbaşa marşrut yaratmağa hazırdır.

Çin hökumətinin başçısı, həmçinin Çinin Azərbaycanla təmiz enerji, rəqəmsal texnologiyalar və rəqəmsal iqtisadiyyat kimi inkişaf etməkdə olan sektorlarda əməkdaşlığı dərinləşdirməyə, ticarətin ardıcıl optimallaşdırılmasına və inkişafına kömək etməyə, yeni qarşılıqlı faydalı imkanlar yaratmağa hazır olduğunu bildirib. Li Qianqın qeyd etdiyi kimi, iki tərəf insanlar arasında mübadiləni gücləndirməyə davam etməli, mədəniyyət, turizm və təhsil kimi sahələrdə əməkdaşlıq potensialını üzə çıxarmalı və Çin və Azərbaycan xalqları arasında qarşılıqlı anlaşmanı təşviq etməlidir.

Global iqtisadi tənəzzül risklərini artıran birtərəflilik və proteksionizm təzahürələrinin gətirdikcə pisləşdiyini qeyd edən Li Qiang əmin edib ki, Çin BMT kimi çoxtərəfli mexanizmlər çərçivəsində Azərbaycanla əlaqələri və koordinasiyanı daha da gücləndirməyə, Çin tərəfinin üç global təşəbbüsünü səmərəli şəkildə həyata keçirməyə, bərabər və nizamlı çoxqütblü global iqtisadi və hərtərəfli qloballaşma üçün birgə müdafiə etməyə hazırdır.

İşğalçılığı bu vaxta qədər dövlət siyasəti olaraq qəbul edən ölkə olan Ermənistanda artıq iqtisadiyyatın böhran içərisində olduğu elə məhz ermənilərin özləri tərəfindən etiraf edilir. Bununla bağlı hayların həyəcan təbili çalmaları da bu baxımdan təsadüfi deyil. Çünki haylar öz durumları və onları nələrin gözləməsi ilə bağlı kifayət qədər narahat olmağa başlayıblar və bu narahatlıqlarını erməni baş nazir Nikol Paşinyandan tutmuş, ən sadə erməniyə qədər hər birinin həyəcanında görmək çətin deyil. Görünən odur ki, Ermənistan adında bir ölkəni məhvə aparan tənəzzül artıq təkzibedilməzdir.

Vəziyyətin getdikcə daha da acınacaqlı olacağını, yaxşı başa düşməlidirlər

Erməni ekspertlər və analitiklər özləri belə ölkələrinin iqtisadiyyatında ciddi struktur problemlərinin, eləcə də artımın olmaması barədə açıq şəkildə bildirlirlər. Eyni zamanda bununla bağlı riskləri də gizlətmirlər, əksinə, açıq şəkildə etiraf da edirlər. İqtisadi göstəricilərin hansı səviyyədə olduğunu erməni cəmiyyətinə göstərən və bunu əvvəlcədən özləri də gören ekspertlərin, analitiklərin əslində, belə etiraf etmələri başadüşüldür. Ona görə başadüşüldür ki, real vəziyyət Ermənistan iqtisadiyyatının təhlükə altında olduğunu və ölkəni məhvə doğru sürükləyən tənəzzülü göstərir. Təsadüfi deyil ki, erməni baş nazir Nikol Paşinyan hər dəfə "hökumət yığıncıqlarında" az qala haylara hay salır. Bunu məhz ona görə edir ki, vəziyyətin kritik həddə olduğunu onlar anlasınlar və xam xəyallardan əl çəkərək, real vəziyyəti başa düşsünlər, reallıqları görsünlər və buna uyğun şəkildə də özləri aparsınlar. Məhz elə Paşinyanın sonuncu dəfə çıxışında əl-qol oynadaraq, əsəbi halda və aqressiv şəkildə çıxış etməsi də təsdiq edir ki, işğalçı ölkə lideri belə hayları ayıltmaq üçün həyəcan təbili çalır.

Əlbəttə ki, erməni əsilli analitiklərin, iqtisadçıların, ekspertlərin, siyasətçilərin narahatlıqları səbəbsiz sayıla bilməz. Bunun ciddi səbəbi və əsası var. Xüsusən də, Ermənistanın Statistika Komitəsinin iqtisadi göstəricilərlə bağlı bir-birinin ardınca açıqladığı məlumatlar, daha dəqiq desək, ən acınacaqlı göstəricilər onların ciddi şəkildə narahat olmaları üçün yetərlidir. Hər dəfə əhəmiyyətli dərəcədə azalmanın müşahidə edilməsi Ermənistanda həyəcan təbili çalmağın üçün erməni ekspertlərinə bir əsas verir. İşğalçı ölkənin iqtisadi göstəriciləri ilə bağlı rəsmi səviyyədə geriləmənin qeyd olunması azacaq da olsa ağılı, dərrakəsi, düşünmə qabiliyyəti olan və eyforiyadan, miflərdən yaxa qurtarıb aydın şəkildə düşüncə bilən hər hansı bir erməni, xüsusən də iqtisadçı, ekspert, analitik olan erməni narahat etməyə bilməz və narahat da edir. Ona görə ki, məhz onlar məhvə sürükləyən tənəzzülü, vəziyyətin getdikcə daha da acınacaqlı olacağını, daha yaxşı başa düşürlər. Əslində, başa düşməlidirlər və hələ bir qədər gecikiblər də.

Daha acınacaqlı vəziyyətin olacağı barədə proqnozun verilməsi tam məntiqlidir

Bir çox erməni əsilli iqtisadçıların məhz öz təhlillərində Ermənistanın Statistika Komitəsinin açıqladığı rəqəmlərin arxasında gizlənən ciddi problemləri qeyd etmələri əbəs yerə deyil. İqtisadi aktivliyin tempinin durmadan azalmağa davam etdiyindən narahat olduqlarını gizlətməyən erməni əsilli iqtisadçı analitiklər, ekspertlər Ermənistanın tənəzzülünü yaxşı başa düşürlər deyərək həyəcan təbili çalırlar. Ötən il boyunca və cari ilin birinci rübündə istər bitkiçilik sektorunda, istər zərgərlik məmulatlarının istehsalının həcmində da artıq dərəcədə geriləmənin olmasını açıq şəkildə qeyd etməklə, vəziyyətin işğalçı ölkə üçün getdikcə daha ağır olacağı haqlı olaraq proqnozlaşdırı-

Məhvə doğru aparan TƏNƏZZÜL

lır. Proqnozlara görə, qızılın təkrar ixracı faizlərinin azalması fonunda bundan sonra azalma və geriləmə daha da dərinləşəcək.

Hal-hazırda Ermənistan iqtisadiyyatının təhlükə altında, tənəzzüldə olduğunu hayların ən azından başa düşməkdən başqa çarələri qalmayıb. Həyəcan doğuran tendensiya müəssisələrinin müşahidə olunması başqa bir çıxış yolu qoyur. Həmin tendensiyanın aradan qaldırılması istiqamətində heç bir ümidverici hal müşahidə olunmursa, ölkəni tənəzzüldən yaxa qurtarmaq üçün, təhlükələrdən yayındırmaq üçün müəyyən tədbirlər görülmürsə, tənəzzül deyilən halın qarşısının alınması istiqamətində hər hansı bir plan, hansısa bir proqram belə yoxdursa, deməli, daha acınacaqlı vəziyyətin olacağı, daha doğrusu, vəziyyətin heç qəfətdən də gözləniləndən də daha acınacaqlı olacağı barədə proqnozun verilməsi tamamilə məntiqlidir.

Sistemli problemlərin dövlət idarəçiliyində belə olması özü də tənəzzüldən xəbər verir

"Luys" analitik fondunun apardığı araşdırmaların nəticələrində bu vaxta qədər Ermənistanın dövlət proqramlarının icrasında kritik problemlərin olduğu öz əksini tapır. Xüsusən də ötən ilin dövlət büdcəsinin icrasının nəticələri də həmin analitik fondun araşdırmalarında nəzərə alınır. Ələlxüsus qeyd olunur ki, dövlət proqramlarının icrasında kritik problemlərin olması öz növbəsində ümumi iqtisadi fəaliyyətə mənfi təsir göstərir. Əslində, heç qəfətdən də ümumi büdcə və vergi gəlirlərinin artımının dəqiqləşdirilmiş plana çatmaması özü bəzi məqamlara aydınlıq gətirmək üçün kifayət edir. Yəqin ki, əsaslı məsələlərlə bağlı vəziyyətin xüsusi narahatlıq doğurması da məntiqlidir. "Bu, təkə dövlət aparatının səmərəsizliyinə işarə etmir, həm də ölkənin iqtisadi artım potensialını sarsıdır", deyərək sözügedən fondun analitiklərinin xüsusilə vurğulamaları Ermənistandakı mənzərəni tam çılpalığı ilə ortaya qoyur və tənəzzüldən xəbər verir.

Dövlət idarəçiliyinin lazımı qaydada olma-

ması məsələnin kökündə dayanan məqam olaraq başa düşülür. Əslində, həmin sözügedən analitik fondun araşdırmaları belə başa düşülməsi üçün əsas verir. Luys ekspertlərinin fikrincə, dövlət idarəçiliyinin səmərəsizliyinin bariz nümunəsi təhsil müəssisələrinin tikintisi və modernləşdirilməsi proqramı olub. Xüsusən məktəblərin, uşaq bağçalarının tikintisi ilə bağlı acınacaqlı vəziyyətin də idarəçilikdə olan sistemli problemlərlə əlaqələndirilməsi hər halda, səbəbsiz ola bilməz və məhz bununla bağlı da ortada olan statistik göstəricilər çox şeydən xəbər verir. Məsələn, işğalçı ölkə üçün hazırda strateji baxımda əhəmiyyətli hesab olunan hərbi-sənaye kompleksinin inkişafı proqramının tam icra edilməməsi və rəqəmsal transformasiya proqramının 2,6% olmaqla, minimum icrası erməni ekspertləri üçün xüsusi narahatlığa əsas verir. Elə məhz bu səbəblərə görə də ekspertlər, iqtisadi artımın ümumi "yavaşlaması", daha doğrusu, olmaması şəraitində dövlət investisiyalarının qeyri-kafi səviyyədə olması ilə bağlı Ermənistan iqtisadiyyatı üçün ciddi riskləri qeyd edirlər. Deməli, sistemli problemlərin dövlət idarəçiliyində belə olması açıq şəkildə göstərilir və bunun özü də tənəzzüldən xəbər verir.

Tənəzzüldən, məhvə gedən yoldan yaxa qurtarmaları üçün nə sehrlilə çubuq var, nə də bu çıxış imkanı verən hansısa potensial

Geosiyasi risklər, nəqliyyat məhdudyyətləri və məhdud daxili bazar Ermənistan üçün bu gün ən ağırlı məsələlərdən sayılır. Özü də sadalananlar mövcud acınacaqlı vəziyyət üçün səbəb belə hesab olunur. Çünki məhz bu sadalananlar səbəbindən işğalçı ölkənin artıq özəl investisiyaların cəlb edilməsində ciddi problemlərlə üzləşdiyi təkzibedilməzdir və bu, ermənilərin öz "başbilənləri" tərəfindən də etiraf edilir. Həmçinin o da etiraf edilir ki, belə bir şərait iqtisadi inkişaf potensialını belə əhəmiyyətli dərəcədə sarsıtmaqdadır. Xüsusilə təhlükəli məqamların olması da açıq

şəkildə etiraf edilir. Aydın şəkildə bildirilir ki, adekvat dövlət investisiyaları olmadan Ermənistan iqtisadiyyatı vaxtından əvvəl, gözlənilən müddətdən də öncə belə tənəzzül səbəbindən məhv olma riski ilə üz-üzə qalır. Sözsüz ki, belə bir tənəzzül istənilən ölkənin, xüsusən də Ermənistan kimi səfəlet içərisində, büdcəsi boş olan, heç bir layihənin iştirakçısı olmayan dövlətin uzunmüddətli inkişaf perspektivlərinə mənfi təsir göstərməyə bilməz. Bax elə bu məqam özü də haylar üçün çox həyəcan doğuran məqamdır ki, bunu da nəzərə almamaları mümkünə düşür. Görünür, sonuncu çıxışında erməni baş nazir Nikol Paşinyanın hay salaraq, hayları başa salmağa, xüsusi xəbərdarlıq etməyə çalışması da gözlənilən imiş. Hər halda, ölkənin acınacaqlı vəziyyətini, tənəzzülünü heç olmasa, bir ölkə lideri də olsa görməli, anlamalı və başa salmalıdır axı.

Bəli, Nikol Vovayeviç daha hansısa manipulyasiyaların heç bir fayda verməyəcəyini keç de olsa başa düşüb və buna görə də həyəcan təbili çalır. Həyəcan təbili çalır, hay salır ki, haylar yuxudan ayılaraq, reallıqları görsünlər. Görsünlər ki, tənəzzülləri, məhvə doğru sürüklənmələri fonunda qonşu ölkələrlə münasibətləri normallaşdırmaq, əlaqələr yaratmaq, heç olmasa regional layihələrdə iştirak etmək, bir sözlə, vəziyyətdən çıxmaq onlar üçün ən doğru addımdır və daha miflər onları heç bir tərəfə apara bilməz. Bir zamanlar İrəvanın küçə və meydanlarında pafoslu çıxışlarla daxili auditoriyaya ələ alan, haylara guya istədiklərini verəcəyini və edən əli sarıqlı, belə çantalı küçə nümayişçisi indi vədlər verə bilmir. Amma istiqamət verməyə çalışır. Çünki görür ki, daha vəd vermək, boş-boşuna nağıllara söykənərək nəyə isə ümidlər bəsləmək axmaqlıqdır və uçuruma aparır. Qisasçılıq hissinin, işğalçılıq niyyətinin erməni xalqına yaxşı heç nə vəd etmədiyini, əksinə, fəlakətlər vəd etdiyini hökumət yığıncıqlarında son çıxışında açıq şəkildə izah edən Nikol hayları "silkeləməyə" və "oyatmağa" çalışır. Çalışır başa salsın ki, tənəzzüldən, məhvə gedən yoldan yaxa qurtarmaları üçün nə onun sehrlilə çubuğu var, nə də bu çıxış imkanı verən hansısa potensialları. Deməli, yeganə yol, məhz qonşu ölkələrlə işğalçılıq siyasətini, intiqam hissini dayandıraraq razılışmaqdan ibarətdir.

İnam Hacıyev

YAP nümayəndə heyətinin Çin Xalq Respublikasına səfəri davam edir

Cində səfərdə olan Yeni Azərbaycan Partiyası (YAP) Sədrinin müavini - Mərkəzi Aparatın rəhbəri Tahir Budaqovun başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti aprelin 24-də Urumçi şəhərində keçirilən Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatının Siyasi Partiyalar Forumunun "İnkişaf imkanlarını paylaşmaq və iqtisadi qloballaşmanı təşviq etmək" adlı panel sessiyasında iştirak edib.

Panel sessiyasında çıxış edən YAP Sədrinin müavini - Mərkəzi Aparatın rəhbəri Tahir Budaqov dəvətə və yüksək qonaqpərvərliyə görə Yeni Azərbaycan Partiyasının nümayəndələri adından Çin Kommunist Partiyasının rəhbərliyinə təşəkkürünü bildirib və Forumun işinə uğurlar arzulayıb.

YAP Sədrinin müavini qeyd edib ki, müasir dövrdə mürəkkəb geosiyasi proseslərin baş verdiyi və qloballaşmanın geniş vüsət aldığı şəraitdə dövlətlərin siyasi gündəliyi olduqca zəngindir. Onun sözlərinə görə, müstəqil dövlətlər öz sosial-iqtisadi resurslarına, demografik potensialına, coğrafi mövqeyinə və digər bir sıra mühüm amillərə görə strateji prioritetlərini müəyyən edərək çağdaş realitələrə və global çağırışlara uyğun siyasət həyata keçirməklə davamlı inkişafa nail olmağa çalışırlar: "Müxtəlif ölkələrin təcrübəsi dünyada bir sıra mütərəqqi inkişaf modelinin mövcud olduğunu göstərir. Onların hər biri spesifik xarakter daşısa da, ümumən başlıca sosial-iqtisadi məqsədləri, o cümlədən makroiqtisadi sabitliyin, sosial inklüzivliyin təmini, vətəndaş rifahının yüksəldilməsi kimi məsələləri özündə ehtiva edir. Daxili sabitlik, siyasi-hüquqi islahatlar vasitəsilə qanunvericilik bazasının möhkəmləndirilməsi, idarəçilikdə informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının, süni intellektin tətbiqi və bu kimi digər amillər isə dayanıqlı inkişafa etibarlı zəmin yaradır".

YAP Mərkəzi Aparatının rəhbəri vurğulayıb ki, istər Cənubi Qafqaz regionunun lider dövləti olaraq beynəlxalq müstəvidə yüksək nüfuzla malik Azərbaycan, istərsə də dünyada aparıcı güc mərkəzlərindən biri kimi çıxış edən Çin özünəməxsus inkişaf modelinə sahibdir. O bildirib ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Yeni Azərbaycan Partiyasının Sədri cənab İlham Əliyevin məqsədyönlü siyasətinin qanunauyğun nəticəsi kimi yeni bir iqtisadi fenomen - "inkişafın Azərbaycan modeli" kimi səciyyələndirilən nümunə dünya siyasi və iqtisadi elitasının diqqətini cəlb etmişdir: "Müstəqillik illərində Azərbaycanın iqtisadi sistemi gücləndirilərək xarici təsirlərə davamlı hala gətirilmiş, maliyyə imkanları genişləndirilmiş, ümumi daxili məhsul, büdcə gəlirləri, xarici ticarət dövriyyəsi, ixracın həcmi dəfələrlə artmış, ölkənin strateji valyuta ehtiyatları xarici borcu 14 dəfə üstələ-

mişdir. Davos Dünya İqtisadi Forumunun global rəqabətlik hesablarında Azərbaycanın mütəmadi yüksəlişi və dünyada islahatçı ölkələrdən biri kimi təqdim edilməsi bu realitiğin bariz nümunəsidir".

Ölkəmizin iqtisadi inkişafı prosesində milli və global çağırışlardan irəli gələn vəzifələrin, o cümlədən ətraf mühitin mühafizəsi faktorunun ön plana çəkildiyini söyləyən Tahir Budaqov vurğulayıb ki, biomüxtəlifliyin, su hövzələrinin, o cümlədən Xəzər dənizinin ekoloji mühitinin mühafizəsi, ekoturizmin inkişafı, təbii sərvətlərdən və bərpaulunan enerji mənbələrindən səmərəli istifadə xüsusi diqqət mərkəzində saxlanılır: "Azərbaycanın işğaldan azad olunmuş ərazilərində - Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında, Naxçıvan Muxtar Respublikasında "yaşıl enerji" konsepsiyası əsasında ekoloji təmiz texnologiyaların tətbiqi və ekoloji mühitin yaxşılaşdırılması həm alternativ enerji mənbələrinin artırılması və "yaşıl iqtisadiyyata" keçid, həm də milli genofondun qorunması və əhalinin sağlam gələcəyinin təmin olunması baxımından son dərəcədə əhəmiyyətlidir. Azərbaycanın 2024-cü ilin noyabr ayında COP29-a uğurla ev sahibliyi etməsi və bunun nəticəsi olaraq paytaxt Bakıda iqlim dəyişikliyinin fəsadlarına qarşı mübarizəyə dair global əhəmiyyətli qərarların qəbulu isə ölkəmizin "yaşıl inkişaf" siyasəti həyata keçirməklə iqtisadi qloballaşmanın təşviqində mühüm rol oynadığını təsdiqləyir".

YAP Sədrinin müavini qeyd edib ki, Prezident İlham Əliyevin 2021-ci il 2 fevral tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər" də dayanıqlı artan rəqabətqabiliyyətli iqtisadiyyat, dinamik, inklüziv və sosial ədalətə əsaslanan cəmiyyət, rəqabətli insan kapitalı və müasir innovasiyalar məkanı, təmiz ətraf mühit və "yaşıl artım" ölkəsi kimi prioritetlər öz əksini tapmışdır: "Bu prioritetlərdən irəli gələn vəzifələrin yerinə yetirilməsi iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi və xarici təsirlərə dayanıqlılığının gücləndirilməsi, maliyyə sabitliyinin qorunması, müasir infrastruktur quruculuğunun sürətləndirilməsi və tranzit-logistika potensialının genişləndirilməsi, rəqabətqabiliyyətli yerli istehsalın artırılması və ixracın stimullaşdırılması, ekoloji təmiz iqtisadi fəaliyyətin təşviqi və "yaşıl enerji" məkanının yaradılması, insan kapitalının inkişafı, bütövlükdə isə qloballaşma şəraitində milli məqsədlərin gerçəkləşdirilməsi və dayanıqlı inkişafın təmini baxımından olduqca mühüm əhəmiyyətə malikdir".

Bu gün ölkəmizin dostu və etibarlı strateji tərəfdaşı olan Çin Xalq Respublikasının inkişaf yolunun da dünyada böyük maraq və diqqətlə izləndiyini, həyata keçirilən siyasət nəticəsində qazınan uğurların beynəlxalq müstəvidə, o cümlədən Azərbaycanda yüksək qiymətləndirildiyini vurğulayan YAP Mərkəzi Aparatının rəhbəri bildi-

rib ki, Çin Xalq Respublikasının Sədri, Çin Kommunist Partiyasının Baş katibi Si Çinpinin yeni dövrdə bərabərlik, sosial ədalət, ictimai rifah, kollektiv inkişaf və güclü dövlətçilik prinsiplərinə əsaslanan Çin xüsusiyyətli sosializm konsepsiyası həm Çinin müstəqil dövlət kimi tərəqqisinə, həm də bəşəri mahiyyəti ilə xalqların xoşbəxt gələcəyinə hesablanmışdır: "Dünya sürətlə dəyişir, yeni çağırışlar meydana çıxır və daha effektiv vasitələrdən, o cümlədən innovasiyalardan istifadə etməklə hədəflərin reallaşdırılması zərurətə çevrilir. Sürətli transformasiya proseslərini müşahidə etdiyimiz hazırkı mərhələdə Çinin timsalında yerli resurslardan və müasir texnologiyalardan istifadə etməklə, səmərəli investisiya siyasəti həyata keçirməklə davamlı inkişafın təmin edilməsi iqtisadi qloballaşmanın təşviqi baxımından da böyük əhəmiyyətə malikdir".

Tahir Budaqov vurğulayıb ki, dövlət başçılarının iradələri sayəsində müxtəlif sahələri əhatə edən çoxşaxəli əməkdaşlığın dərinləşdirilməsi məqsədilə 2024-cü ilin iyulun 3-də Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatının Astanada keçirilən Zirvə toplantısı çərçivəsində qəbul olunan "Azərbaycan Respublikası ilə Çin Xalq Respublikası arasında strateji tərəfdaşlığın qurulması haqqında Birgə Bəyannamə"də əksini tapan mühüm məsələlərdən biri də qarşılıqlı fəaliyyət əsasında hər iki ölkənin davamlı inkişafının təşviqidir: "Bəyannamədə qeyd edilmişdir ki, tərəflər milli xüsusiyyətlərinə uyğun seçilmiş inkişaf yolu boyunca bir-birlərinə qətiyyətli dəstək verməyə davam edəcək, ümumi inkişaf və firavanlığa nail olmaq üçün əməkdaşlıq etməyə hazırdırlar.

Xüsusilə də, nəqliyyat-logistika sahəsində əməkdaşlığın genişləndirilməsi həm hər iki ölkənin və tərəfdaş dövlətlərin inkişafına, həm də Avrasiya geosiyasi məkanında iqtisadi qloballaşmanın təşviqinə önəmli töhfələr verəcəkdir. Şərq-Qərb və Şimal-Cənub beynəlxalq nəqliyyat dəhlizlərinin mühüm tərkib hissəsi olan Azərbaycan Çinin "Kəmərlər, yol" layihəsinə ilk dəstək verən ölkələrdən biri kimi bu layihə və Orta Dəhliz çərçivəsində işbirliyinin genişləndirilməsində maraqlıdır. Çin Xalq Respublikası da bu istiqamətdə Azərbaycan ilə çoxtərəfli əməkdaşlıq niyyətini aydın ifadə edərək siyasi iradəsini aşkar nümayiş etdirmişdir".

YAP Sədrinin müavini qeyd edib ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin bugünlərdə Çin Xalq Respublikasına rəsmi dövlət səfəri, şübhəsiz ki, ölkəmizlə Çində əməkdaşlığın inkişafına əlavə təkan verəcək və yeni məzmun kəsb etməklə ümumi dəyərlərə, mədəni köklərə və qarşılıqlı iqtisadi maraqlara əsaslanan çoxəsrlik Azərbaycan-Çin münasibətlərinin növbəti tarixi mərhələsinin əsasını qoyacaqdır: "Əminəm ki, hərtərəfli strateji tərəfdaşlıq münasibətlərinə əsaslanan məqsədyönlü birgə fəaliyyət bundan sonra da həm xalqlarımıza, həm də digər ölkələrə fayda verəcəkdir. Yeni Azərbaycan Partiyası və Çin Kommunist Partiyası ənənəvi dostluq münasibətlərinə və ötən ilin noyabrında imzalanmış əməkdaşlıq memorandumunun müddəalarına əsaslanaraq bu prosesdə fəal iştirak etmək və qarşıya qoyulan vəzifələri inamla yerinə yetirmək əzmindədir".

Forumun başa çatmasından sonra həmin gün YAP nümayəndə heyəti Çinin Çjetsyan vilayətinin Xançjou şəhərinə yola düşüb.

Xatırladaq ki, YAP Sədrinin müavini - Mərkəzi Aparatın rəhbəri Tahir Budaqovun başçılıq etdiyi nümayəndə heyətinə Mərkəzi Aparatın Beynəlxalq Əlaqələr və Humanitar Məsələlər Şöbəsinin müdiri Hülya Məmmədli və "Yeni Azərbaycan" qəzetinin baş redaktoru Alqış Musayev daxildir.

MƏTLƏB
Metlebsalahov@mail.ru

Çin Azərbaycanla əl sıxdı, İrəvanda təşviş var...

"İrəvanda narahatdırlar ki, Azərbaycanla tərəfdaşlıq Çinin bölgədəki proseslərdə təsirini gücləndirəcək və hər şey rəsmi Bakının xeyrinə inkişaf edəcək"

Azərbaycan Prezidentinin Çin Xalq Respublikasına rəsmi səfəri ikitərəfli əlaqələri, xüsusilə ticarət-iqtisadi əlaqələri artırmaqla yanaşı, rəsmi Pekinin Cənubi Qafqazda siyasi baxımdan güclənməsinə də şərait yaradacaq. Çünki bölgənin aparıcı ölkəsi olan Azərbaycanla tərəfdaşlıq münasibətləri Çin dövlətinin bölgədə gedən proseslərə daha geniş çərçivədə qoşulması üçün böyük stimula yaradır. Hazırda dünya siyasətini müəyyənedici qüvvəsi və iqtisadi hegemoniyası sayılan rəsmi Pekinin bu bölgədə Azərbaycanla səmərəli əməkdaşlığı və imzalanan sənədlərin mahiyyəti rəsmi Bakının xeyrinə olan mühüm dividendlərlə zəngindir.

Gəlin, xüsusilə, Pekində imzalanan Azərbaycan ilə Çin Xalq Respublikası arasında hərtərəfli strateji tərəfdaşlıq əlaqələrinin qurulması haqqında Birgə Bəyannaməyə diqqət çəkək. Çünki bu bəyannamədə yer alan müddəalar dünya nəhəngi ilə Azərbaycan arasındakı möhkəm tərəfdaşlıq üçün mühüm bağlılıqları isbat edir. Bu müddəalardakı mühüm bəndlər Azərbaycanın haqq işinə Çin dövlətinin dəstəyini nümayiş etdirir. Diqqət edin. Bu bəyannamədə qeyd edilir ki, Azərbaycan tərəfi dünyada yalnız vahid bir Çinin mövcudluğunu, Tayvanın Çin ərazisinin ayrılmaz tərkib hissəsi olduğunu, Çin Xalq Respublikası hökumətinin bütün Çini təmsil edən yeganə qanuni hökumət olduğunu tanıyır, "Tayvanın müstəqilliyi"nin istənilən formasına qarşı qətiyyətlə çıxır və ölkənin yenidən birləşməsinin həyata keçirilməsində Çin hökumətini dəstəkləyir. Bunun qarşılığında isə bəyan edilib ki, Çin də Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü və ölkəmizin təklif etdiyi sülh gündəliyini qətiyyətlə dəstəkləyir və qarşıdurmaya yönəlmiş geosiyasi oyunları qeyri-məhsuldar hesab edir.

Bu bəyannamədəki müddəalar artıq onu deməyə əsas verir ki, Azərbaycan dünya güclərindən ən böyüyü ilə güclü tərəfdaşlıq qurub və bu proses bölgədə rəsmi Bakı üçün gələcək fəaliyyət baxımından geniş imkanlar açacaq. Artıq İrəvanda da Azərbaycanla Çin arasındakı güclü tərəfdaşlığın nəticəsində bölgədə bundan sonrakı proseslərin sürətlə Azərbaycanın xeyrinə inkişaf edəcəyindən narahatdırlar. Təkcə erməni mediasına nəzər yetirmək kifayətdir ki, bu narahatlığın ciddi qorxu hissəsinə çevrildiyini görə bilərsiniz. Ermənistanlıqlar ki, Çin kimi supergüclə tərəfdaşlıq quran Azərbaycana qarşı bütün dünyada hörmətsiz hala düşən Emmanuel Makron "öndərliyində" mübarizə aparmaq gülcü və effektivdir. Əksər Rusiya ekspertlərinin də qeyd etdikləri kimi, Azərbaycan Prezidentinin son Çin səfəri təkcə rəsmi Bakının siyasi dividendləri ilə zəngin deyil. Bu səfər həm də bölgənin gələcək iqtisadi və siyasi mənzərəsi baxımından da olduqca mühüm və strateji addımdır. Ona görə mühüm səfərdir ki, dünyanın ən böyük oyunçularından biri ilə güclü tərəfdaşlıq əlaqələri qurmaq siyasi mənada böyük gedişdir və bunun nəticələrini çox keçmədən bölgədəki iqtisadi proseslərdə və Rəsmi Bakıya olan siyasi dəstəkdə hiss edəcəyik.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Çin Xalq Respublikasına dövlət səfəri, onun Çin lideri Si Cinpinlə görüşü, iki ölkə arasında hərtərəfli strateji tərəfdaşlıq əlaqələrinin qurulması haqqında Birgə Bəyanat da daxil olmaqla əməkdaşlıq sənədlərinin imzalanması dünya mediasının diqqət mərkəzində olub.

Çinin milli xəbər agentliyi Sinxua, Çin Kommunist Partiyasının rəsmi nəşrlərindən olan "Jenmin Jibao" və "Global Times" qəzetləri, Çin Media Qrupuna daxil olan Çin Mərkəzi Televiziyası (CCTV), Çin Beynəlxalq Radiosu, CGTN telekanalı, habelə nüfuzlu "China Daily" qəzeti, digər qəzet və xəbər saytları Prezident İlham Əliyevin səfəri barədə bir neçə dildə çoxsaylı materiallar yayıb. Çin mediası Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Çinin Sinxua agentliyinə məxsusi müsahibəsindən xəbərlər hazırlayaraq oxucularına təqdim edib.

Qardaş ölkə Türkiyənin "Anadolu" agentliyinin "Azərbaycan və Çin arasında hərtərəfli strateji tərəfdaşlıq bəyanatı qəbul edi-

Prezident İlham Əliyevin Çinə dövlət səfəri dünya mediasının diqqət mərkəzindədir

"Nezavisimaya qazeta"nın Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Çinə səfərinə həsr olunmuş geniş analitik məqaləsində səfərin iki ölkə arasında strateji tərəfdaşlığın dərinləşdirilməsinə xidmət etdiyi qeyd olunub. Nəşr Prezident İlham Əliyevin Sinxua agentliyinə müsahibəsinə də toxunub. Oxucuların diqqətinə çatdırılıb ki, həmin müsahibədə Prezident beynəlxalq məsələlərdə əməkdaşlığı genişləndirməyə və iki dövlətin maraqlarını birgə müdafiə etməyə hazır olduğunu vurğulayıb. Yazıda Çinlə təmasların gücləndirilməsinə Orta Dəhliz layihəsi, regionda nəqliyyat və iqtisadi inteqrasiya imkanları ilə əlaqələndirən ekspertlərin fikirlərinə də yer verilib. "Vestnik Kavkaza" nəşri dövlət başçılarının Pekində keçirilmiş görüşünün yekunu olaraq qəbul edilmiş Birgə

əsas məqamlarını işıqlandırılıb. Azərbaycanın təklif etdiyi sülh gündəliyinə Çinin güclü dəstəyi diqqət mərkəzində olub. Bəyanatda tərəflərin əks-məhsuldar adlandırdıqları qarşılıqlı xarakterli geosiyasi oyunlar pislənilib. "Reuters" agentliyinin "Çin Sədri Si Pekində Azərbaycan lideri ilə görüşür" adlı xəbərində səfərin detallarından söz açılib.

İtaliyanın "FarodiRoma" nəşri "Azərbaycan və Çin strateji tərəfdaşlıq sazişi və bir çox başqa sənədlər imzalayıb" adlı xəbərində geniş məqalə dərc olunub. Məqalədə iki ölkə arasında imzalanan sənədlər, o cümlədən Azərbaycan ilə Çin arasında hərtərəfli strateji tərəfdaşlıq əlaqələrinin qurulması haqqında Birgə Bəyanat barədə məlumat verilib. "Nova.news" və "4coffshore.com" onlayn nəşrləri Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Çin Xalq Respublikasına dövlət səfəri çərçivəsində Azərbaycan ilə Çin şirkətləri arasında enerji sahəsində bir neçə əməkdaşlıq sənədinin imzalandığını yazıb.

Küveytin KUNA agentliyi, Gürcüstanın "Primetime.ge" nəşri, "1tv" və "Ajara tv" kanalları dövlətimizin başçısının Çinə səfəri, xüsusən də iki ölkə arasında imzalanan sənədlər haqqında ətraflı məlumat yayıblar.

İrənin "Tasnim" agentliyinin mövzu ilə bağlı xəbərində qeyd olunur ki, səfər çərçivəsində imzalanan çoxsaylı sənədlər Bakı və Pekinin yeni dövrdə münasibətləri daha da inkişaf etdirmək və mövcud potensialdan hərtərəfli strateji tərəfdaşlıq çərçivəsində istifadə etmək əzmindən xəbər verir. ISNA agentliyi isə yazır ki, Çin Sədri Si Cinpin çərşənbə günü Pekində Azərbaycan lideri İlham Əliyevlə görüşüb və tərəflər Bakı ilə Pekin arasında hərtərəfli strateji əməkdaşlığın başladığını elan ediblər. "Jahannews.com" nəşri Prezident İlham Əliyevin səfər öncəsi Sinxua agentliyinə müsahibəsində səsləndirdiyi fikirlərdən sitatlar gətirərək, Azərbaycan-Çin münasibətlərinin qədim tarixə və yaxşı ənənələrə söykənərək, yüksələn istiqamətdə inkişaf etdiyini vurğulayıb. Cənubi Koreyanın "newsis.com" nəşri "Associated Press"ə istinadla Azərbaycan Prezidentinin Çində dövlət səfərində olduğunu yazıb. Rumiyanın milli xəbər agentliyi AGERPRES, "Mediafax" özəl xəbər agentliyi, "News.ro" xəbər portalı, "Pescurt.ro" xəbər portalı, "Gandul" nəşri və digər nüfuzlu media orqanları, o cümlədən "Pro TV" televiziya kanalı, "Prima TV" televiziya kanalı və başqaları Çin Xalq Respublikasının Sədri Si Cinpin və Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev arasında Pekində keçirilmiş görüşə həsr olunmuş "Ticarət müharibələri və tariflər global iqtisadi nizamı pozur - Azərbaycanla strateji tərəfdaşlıq güclənir" sərlövhəli məqalələr yazılıb. Çin Xalq Respublikasının Sədri Si Cinpinin "ticarət müharibələri və gömrük tariflərinin tətbiqi bütün ölkələrin qanuni hüquq və maraqlarını pozur, çöxtərəfli ticarət sistemine zərər vurur və global iqtisadi sabitliyi sarsıdır" fikirlərinə xüsusi diqqət yetirilib. Qeyd olunub ki, bu fikirlər Çində rəsmi səfərdə olan Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevlə keçirilən yüksək səviyyəli görüş zamanı səsləndirilib.

Diqqətə çatdırılıb ki, Prezident İlham Əliyevin 22-24 aprel tarixlərində Pekinə etdiyi rəsmi səfər çərçivəsində iki ölkə arasında Strateji Tərəfdaşlığın Genişləndirilməsi haqqında Bəyannamə imzalanıb. Tərəflər

hüquq, "yaşıl inkişaf", rəqəmsal iqtisadiyyat, intellektual mülkiyyət və aerokosmik sahələrdə 20-yə yaxın əməkdaşlıq sənədinə imza atıblar.

Bundan əlavə, Azərbaycan və Çin arasında vizasız rejim tətbiq olunacağı açıqlanıb. Görüşdə, həmçinin ekoloji cəhətdən təmiz və yüksəkkeyfiyyətli kənd təsərrüfatı məhsullarının ticaretinin genişləndirilməsi və bərpaulunan enerji sahəsində ortaq layihələrin həyata keçirilməsi müzakirə olunub.

Çin hökuməti, həmçinin sərhədlərarası maliyyə xidmətlərini asanlaşdırmaq və yuannın beynəlxalq istifadəsini artırmaq məqsədilə yeni təşəbbüslər irəli sürüb. Bu plan, xüsusilə dövlət müəssisələrinin xarici əməliyyatlarında yuana ödənişlərin prioritetləşdirilməsini nəzərdə tutur.

Qeyd olunub ki, bu cür əməkdaşlıq global ticarətə töhfə verməklə yanaşı, dünya iqtisadiyyatında sabitliyin qorunmasında mühüm rol oynayacaq. Vurğulanır ki, Azərbaycanın bu prosesdə fəal iştirakı və tərəfdaşlıq ruhu Çin tərəfindən yüksək qiymətləndirilib.

Bolqarıstanın "Fakti.bg" xəbər portalı, BTA xəbər agentliyi, BNT televiziya kanalı, "News.bg" xəbər portalı, Yunanıstanın "Prothema", "Efsyn", "News24/7" xəbər portalı və digər nüfuzlu media orqanları "Si Cinpin: Gömrük rüsumları və ticarət müharibələri global iqtisadi nizamı zərər vurur - Çin və Azərbaycan arasında əməkdaşlıq daha da güclənir" sərlövhəli məqalələr dərc ediblər. Bildirilir ki, Si Cinpin çıxışında Çin ilə Azərbaycanın beynəlxalq sistemin müdafiəsində və təhlükəsizlik sahəsində əməkdaşlığın dərinləşdirilməsində birgə çalışmasının vacibliyini vurğulayıb.

lib" başlıqlı xəbərində dövlətimizin başçısının Çindəki təmasları çərçivəsində iki ölkə arasında hərtərəfli strateji tərəfdaşlıq əlaqələrinin qurulmasına dair Birgə Bəyanat və bir sıra sazişlər, o cümlədən vizadan azadolma sənədinin imzalandığı qeyd olunub. DHA-nın "Çin lideri ilə Azərbaycan Prezidentinin strateji tərəfdaşlıq mesajı" adlı xəbərində Si Cinpinin "Pekin Bakı ilə qarşılıqlı hörmət və ədalətə əsaslanan əməkdaşlıqda maraqlıdır" fikri vurğulanıb. Xəbər qeyd olunub ki, Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın "Vahid Çin" prinsipinə sadıq olduğunu bildirib, Çinin Qlobal İnkişaf, Qlobal Təhlükəsizlik və Qlobal Sivilizasiya təşəbbüslərinin dünyada sülh, sabitlik və rifah üçün imkanlar yaratdığını vurğulayıb. "CNN Türk" telekanalının Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Çin Xalq Respublikasının Sədri Si Cinpinin dəvəti ilə Çinə səfəri ilə bağlı xəbərində Si Cinpinin "Çin Azərbaycan ilə münasibətlərə strateji və uzunmüddətli perspektivdən baxır və inkişaf etdirir" fikri vurğulanıb, Pekinin Bakı ilə hərtərəfli əməkdaşlıqda yeni səhifə açmağa hazır olması faktı qabardılıb. "Haber Global" telekanalı, "İhlas" xəbər agentliyi Azərbaycan Prezidentinin Çinə səfərinə dair xəbərlər yayıb. "Milliyet" qəzeti "Azərbaycan Prezidenti və Çin Xalq Respublikasının Sədrindən "strateji tərəfdaşlıq" mesajı" adlı xəbərində iki ölkə arasında münasibətlərin hərtərəfli strateji tərəfdaşlıq səviyyəsinə yüksəldiyi vurğulanıb, vizadan azad edilməsi haqqında sazişin imzalandığı diqqətə çatdırılıb. "TRT Avaz", NTV və digər media qurumları da dövlətimizin başçısının Çin səfərini diqqətdə saxlayıb.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Çinə dövlət səfəri Rusiya mətbuatında da geniş işıqlandırılıb. TASS agentliyinin məqaləsində Çin liderinin "tarif və ticarət müharibələri bütün ölkələrin qanuni hüquq və maraqlarına zərər vurur, çöxtərəfli ticarət sistemini sarsıdır və dünya iqtisadi nizamını pozur" sözləri sitat gətirilir. Bildirilib ki, Si Cinpin BMT Nizamnaməsi və beynəlxalq hüquq prinsiplərinə əsaslanan beynəlxalq nizamın qorunması üçün Çinin Azərbaycanla birgə işləməyə hazır olduğunu vurğulayıb.

Bəyanat barədə ətraflı məqalə dərc edib. Qeyd olunub ki, görüşdə BMT mərkəzli dünya nizamının və BMT Nizamnaməsinin prinsiplərinə əsaslanan beynəlxalq nizamın dəstəklənməsi diqqət mərkəzində olub. "Kommersant" qəzeti Çin Sədri Si Cinpinlə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev arasında görüşü işıqlandırılıb, danışıqların iqtisadi və ticarət aspektlərinə diqqət yetirilib. Məqalədə tarif müharibələrinə qarşı kəskin çıxış edən və onların "global iqtisadi nizamı və ticarət sistemini pozduğunu, ölkələrin hüquq və maraqlarını pozduğunu" qeyd edən Çin liderinin bəyanatlarından sitat gətirilir. "Böyük Asiya" informasiya portalı yazıb ki, Çin Xalq Respublikasının Sədri Si Cinpinlə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin aparıcıları danışıqların əsas nəticəsi iki ölkə arasında hərtərəfli strateji tərəfdaşlıq münasibətlərinin qurulması olub. Nəşrdə vurğulanır ki, səfər çərçivəsində 20-dən çox sənəd, o cümlədən qarşılıqlı vizasız gediş-gəliş haqqında saziş imzalanıb. "RIA Novosti" Çinin Sədri Si Cinpinin Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevlə danışıqları zamanı səsləndirdiyi bəyanatlarla bağlı məqalə dərc edib. Bildirilib ki, Çin lideri ticarət müharibələrinin dağıdıcı nəticələri barədə xəbərdarlıq edib. "EADaily" agentliyi Pekində Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev və Çinin Sədri Si Cinpin arasında keçirilən danışıqların yekunları üzrə imzalanmış Birgə Bəyanatın

Paytaxt Bakımız sentyabrın 19-21-dək növbəti dəfə Formula 1 yarışlarına ev sahibliyi edəcək. Həmişə olduğu kimi, mötəbər yarış bu dəfə də öz azarkeşlərinə böyük sevinc hissini yaşadacaqdır. Azərbaycan beynəlxalq tədbirlərin təşkilində yüksək təşkilatçılıq bacarığına malik olan ölkədir. Heç şübhəsiz ki, beynəlxalq idman yarışlarına ev sahibliyi edən Azərbaycan növbəti dəfə öz təcrübəsindən yararlanaraq, Formula 1 yarışlarını da həmişə olduğu kimi, uğurla başa vuracaq. Bakı şəhər halqasında dünyanın ən məşhur pilotları yarışacaqlar. İçərişəhəri, paytaxtın müasir memarlıq abidələrini və Xəzərin sahilboyu hissəsini özündə birləşdirən ecazkar mənzərəni bir daha görmüş olacaqlar. 1950-ci ildən etibarən hər il keçirilən Formula 1-in möhtəşəmliyi üçün paytaxtımızda istənilən şərait var. Plotlar əfsanəvi tarixi yerləri əhatə edən və heç bir yerdə bənzəri olmayan trekdə yarışılır. Məlumdur ki, dünya ölkələrində keçirilən Formula 1 yarışları çərçivəsində Bakıda keçirilən ən yaxşı yarış hesab edilir.

Sülh, tərəfdaşlıq və mədəni müxtəliflik məsələlərinə töhfələrini verən Azərbaycan qitə və dünya miqyaslı tədbirlərə uğurla ev sahibliyi edir. Avtoidman növlərinin zirvəsi kimi qəbul edilən "Formula 1" zəngin tarixə malikdir. Dünyanın ən güclü və məşhur Formula 1 yarışları 2016-cı ildən başlayaraq, paytaxtımızda keçirilir.

Yarışın keçirilmə tarixinə nəzər salsaq görərik ki, ilk dünya çempionatının birinci yarışları 1950-ci il mayın 13-də Böyük Britaniyanın Silverstoun trasında baş tutub. Hər ilin sonunda çempionatın qalibi müəyyən edilir. Əslində Formula 1 yarışlarının kökləri 20-ci əsrə qədər uzanır. Belə ki, Avropada 1900-cü illərin əvvəllərindən bəri avtomobil yarışları həyata keçirilirdi. 1930 və 1940-cı illərdə isə bu yarışları vahid çempionatda təşkil etmək məqsədi daşıyan bir neçə görüş keçirilsə də ikinci Dünya Müharibəsinin başlaması bu planlara mane olub. 1946-cı ildə, müharibə başa çatdıqdan sonra isə FIA (Beynəlxalq Avtomobil Federasiyası) bir sıra qaydalar toplusunu standartlaşdıraraq, sürücülər üçün çempionat keçirməyə başlayıb. Beləliklə, ilk Formula 1 yarışları 1950-ci ildə İngiltərə, Silverstounda keçirilib. Bununla yanaşı, bu idmanın yaranmasından bəri dünyanın hər yerindən olan sürücülər Fransa, İngiltərə və İspaniya kimi Avropa ölkələrində Qran Prilərdə yarışmışlar. Çempionatda həm sürücülər, həm də komandalar yarışır. Sürücülər dünya çempionu titulu uğrunda, komandalar isə Mühəndislər Kuboku uğrunda mübarizə aparırlar.

Ölkəmizdə keçirilən Formula 1 yarışları yüksək standartlara cavab verib. Belə ki, yarışların keçirildiyi şəhər istər yol infrastrukturuna, istərsə də qabaqcıl təhlükəsizlik tədbirlərinin təmin edilməsi baxımından yüksək standartlara cavab verir. Bakı həqiqətən də, nüfuzlu beynəlxalq tədbirlərin, o cümlədən idman yarışlarının keçirilməsi baxımından yüksək təşkilatı və texniki bazaya malikdir.

QITƏNİN İDMAN TARİXİNƏ VUURULAN MÖHÜR

İqtisadi inkişafımız da, məhz belə tədbirlərin Azərbaycanda keçirilməsinə geniş imkanlar açıb. Ölkəmizdə kifayət qədər idman yarışları da keçirilib ki, bu da dünyanın idman nəbzinin Bakıda döyünməsinə səbəb olub. Azərbaycanda idman və Olimpiya hərəkatının inkişafında da böyük canlanma müşahidə olunmuş və bu gün də belədir. Dünyanın idman arenalarında artıq özünə la-

yıqlı yer tutan Azərbaycan müxtəlif idman yarışlarına yüksək səviyyədə ev sahibliyi edib. Bədii gimnastika, qılıncoyumatma, taekvondo, güləş, boks, karate, avarçəkmə, FİFA U-17 Qadınlararası Dünya Çempionatı, "Baku World Challenge" avtomobil yarışları və Olimpiya növlərinə daxil olan digər beynəlxalq idman tədbiri, o cümlədən, Dünya və Avropa çempionatlarının təşkilatçılığına böyük imic qazandırır. Ölkəmiz tarixdə ilk dəfə təşkil olunan "Bakı-2015" Avropa Oyunlarını layiqincə təşkil etməklə, tək özünün deyil, qitənin idman tarixinə möhürünü vurmuşdu. Gələcəyə hesablanmış idman siyasəti ölkəmizdə sağlam nəsillər və böyük idmançı ordusu formalaşdırıb. Bütün bunlar Azərbaycanda həyata keçirilən idman siyasəti, həmçinin, idmanın inkişafına dövlət tərəfindən göstərilən diqqət və qayğının məntiqi nəticəsidir. Dünyanın idman arenalarında artıq özünə layiqli yer tutan Azərbaycan müxtəlif idman yarışlarına yüksək səviyyədə ev sahibliyi edib.

Ölkəmizdə müasir tələblərə cavab verən möhtəşəm idman qurğuları fəaliyyət göstərir. 2015-ci ildə istifadəyə verilən Bakı Olimpiya Stadionu 68 min tamaşaçı tutumuna malikdir. Bu nəhəng idman qurğusu müasir memarlıq üslubu, xüsusi gözəlliyi və funksional baxımdan, əlverişliliyi ilə seçilir. Beynəlxalq standartlara tam cavab verən stadionda müxtəlif funksiyalı tribunalar, qaçış zolağı və digər infrastruktur yaradılıb. Əsas və köməkçi stadionlardan, həmçinin, mexaniki bina ibarət olan stadionda əlil tamaşaçılar, VVIP, VIP, CIP və media bölmələri mövcuddur. Bakı Tennis Akademiyası da Azərbaycanda bu tipdə inşa edilmiş ilk idman qurğusudur. İlin bütün fəsillərində yerli və beynəlxalq yarış və məşqlərin keçirilməsi üçün müasir tələblərə cavab verən istilik və havalandırma sistemi quraşdırılıb. Bundan başqa 3 min tamaşaçı tutan mərkəzi universal stadion inşa olunub. Stadionda tennislə yanaşı, voleybol, mini-futbol, basketbol, həndbol, çimərlik voleybolu, güləş, boks və idmanın digər növləri üzrə ən mötəbər çempionatlar və turnirlər keçirmək mümkündür.

Bu və ya digər idman qurğularının paytaxtımızda mövcudluğu yarışların möhtəşəm keçirilməsinə əsas verir. İdman qurğuları ilə yanaşı, ölkəmizin idman sahəsində qazan-

dıqları nəticələr də, çox vacib amillər sırasındadır. Sevindirici haldır ki, idmançılarımız həmişə onlara göstərilən etimadı doğruldublar. Bu kimi tarixi nailiyyətlər gənclərimizin idmana maraq və həvəsini daha da artırırdı. Azərbaycana 56 medal qazandıran Birinci Avropa Oyunları, bir daha təsdiqlədi ki, ölkəmizdə perspektivli, güclü idmançılar nəsli yetişməkdədir. Azərbaycanda idman və Olimpiya hərəkatının inkişafında da böyük canlanma var. Gələcəyə hesablanmış idman siyasəti ölkəmizdə sağlam nəsillər və böyük idmançı ordusu formalaşdırıb. Bütün bunlar Azərbaycanda həyata keçirilən idman siyasəti, həmçinin, idmanın inkişafına dövlət tərəfindən göstərilən diqqət və qayğının məntiqi nəticəsidir.

"BİRİNCİ FORMULA 1-DƏN SONRA AZƏRBAYCANA KÜTLƏVİ TURİST AXINI BAŞLAMIŞDIR"

Birinci Avropa Oyunlarından sonra Formula 1 kimi mühüm yarışın Bakıda keçirilməsi Azərbaycanın idman ölkəsi olduğunu bu sahənin inkişafına dövlət səviyyəsində xüsusi diqqət göstərildiyini əks etdirir. Formula 1 yarışını keçirən şəhərlər inkişaf etmiş ölkələrin ya paytaxt şəhərləri, ya da ki, böyük şəhərləridir. Onların arasında Bakı şəhərinin mövcudluğu bizim üçün böyük hadisədir. İkincisi, Formula 1 yarışları ölkəmizə böyük iqtisadi dividendlər gətirir, necə ki, bütün başqa şəhərlərə. Əgər kimsə deyirsə, bu, bizə ziyan vurur, o, ya bilmir, ya da ki, qəsdən işləri təhrif etmək istəyir. Əgər, bu, bizə ziyan vursaydı, onda yaxşı, bizimlə bərabər bu yarışları keçirən 20-yə yaxın şəhərə də ziyan vurur, onlar da ziyana işləyirlər? Əlbəttə ki, yox. Formula 1 yarışının multiplikativ effekti çox böyükdür. Xaricdən gələn minlərlə qonaq burada pul xərcləyir. Bunun iqtisadi cəhətdən çox böyük səmərəsi var. "Birinci Formula 1-dən sonra Azərbaycana kütləvi turist axını başlamışdır" - deyər Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev bildirmişdir. Statistik rəqəmlərə əsasən, deyər bilərik ki, Formula 1-ə

gələn hər turist - 3000 dollar pul xərcləyir. Böyük Britaniya, ABŞ, Türkiyə, Skandinaviya kimi ölkələrdən turist axını çox olur. Yarım milyard auditoriyası olan bu yarış əlbəttə ki, Azərbaycan üçün çox böyük fayda gətirir.

Qeyd edək ki, Formula 1 yarışlarını yerində canlı izləmək üçün Bakıya hər ötən il daha çox ölkədən turist gəlməkdədir. Digər tərəfdən, oxşar artım tendensiyası yarışın televiziya tamaşaçılarının sayında da müşahidə olunmaqdadır.

Azərbaycan Qran Prisi bütün idman sevinclərə yaddaqalan anlar yaşadı. Azərbaycan Qran Prisi öz qısa tarixində bütün idman sevinclərə yaddaqalan anlar yaşadı. Bakı xərçəsi yüksək sürətə imkan yaradan düz yolları, sıx dönmə hissələri ilə birləşdirən unikal trekdir və onu sürücülər üçün çətin və həyəcanlı edən bir çox özəllikləri var. Həmçinin Bakının mərkəzi küçələrindən keçən yollar şəhərin silüetinin və tarixi abidələrinin heyretamiz mənzərələrini də izləyicilərə təqdim edir. Bu yarışlar həm də beynəlxalq miqyasda diqqəti Azərbaycana yönəldərək, ölkənin dünya miqyasında nüfuzunu artırmağa kömək edib. Formula 1 həyəcanı illərdir olduğu kimi bu gün də tam sürəti ilə davam edir. Bu həyəcanı sentyabrın 19-21-də yenidən hiss edəcəyik.

Təbii ki, yarışların ölkəmizdə keçirilməsi və turist axınının artması ölkə iqtisadiyyatının bir sıra sahələrində canlanma yaratmış olur. Beynəlxalq tədbirlərin keçirilməsi mürəkkəb bir mexanizmə malik olduğundan, təşkilatçılıq, təhlükəsizlik və iqtisadi imkanların mövcudluğu da həlledici rolə malikdir. Bu baxımdan ölkəmizdə bütün bu və ya digər tədbirlər yüksək səviyyədə təşkil olunur və Azərbaycan kütləvi yarışların keçirilməsinə tam hazırlıq vəziyyətdədir. Artıq dünyada çox tanınan Bakı şəhər halqası Formula 1 üzrə dünya çempionatının ən gözəl treklərindən biridir. Bakı şəhərinin gözəlliyi, təmizliyi və işıqlandırma sistemi xoş təəssürat yaradır. Dünyada yarım milyard tamaşaçı auditoriyası olan Formula 1 Avropa Qran prisinin paytaxtımızda keçirilməsi ölkəmizin beynəlxalq idman ictimaiyyətində qazandığı uğurun və nüfuzun göstəricisidir.

Nəzakət ƏLƏDDİNQIZI

Heydər Əliyev və müstəqil Azərbaycanın ordu quruculuğu

Dünya miqyaslı siyasətçi, müstəqil Azərbaycan dövlətinin banisi, xilaskarı və qurucusu Ümummilli Lider Heydər Əliyev titanik fəaliyyəti, qətiyyətli qərarları ilə müstəqilliyimizin formalaşmasında, ölkədə sabitliyin əldə olunmasında, həmçinin, Azərbaycanın dünya ölkələri arasında nüfuzunun yüksəldilməsində müstəsna xidmətlər göstərmişdir. Məhz buna görə də, xalqımız Ümummilli Lider Heydər Əliyevi müasir müstəqil Azərbaycan dövlətinin memarı, qurucusu adlandırır. Ümummilli Lider Heydər Əliyevin müdrikcəsinə söylədiyi "Azərbaycan dünyaya günəş kimi doğacaq" fikri Ulu Öndərin layiqli davamçısı Möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin sayəsində reallığa çevrilib. Azərbaycan xalqı bu gün torpaqlarını işğaldan azad etmiş xalq olaraq, qürurla, məğrurluqla yaşayır. Otuz ilə yaxın bir zamanda erməni işğalında olan torpaqlarını azad edən Azərbaycan bu gün yeni bir dövrünə qədəm qoyub. Bütün dünyaya, məsafəsindən, qitəsindən asılı olmayaraq, hər bir kəsə öz böyüklüyünü, gücünü göstərmişdir. Əlbəttə ki, ordumuzun gücü, xalqımızın qəhrəmanlığı, xalq-iqtidar birliyi və ən əsası da Azərbaycan Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə bütün dünyanı təəccübləndirən 44 günlük Vətən müharibəsində Zəfər tariximizi yazdıq.

Milli-mənəvi, mental-əxlaqi dəyərlərə malik olan Azərbaycan xalqı tarixi kimliyini əməlinde, tarixi hadisələrin gedişində təsdiqləyib. Öz azadlığı, müstəqilliyi yolunda mübarizə aparan, mücadilə edən xalqımızda qələbəyə inam sonsuz idi. Vətən yolunda öz canından keçməyi bacaran, qanı ilə torpaq suvaran vətənpərvər oğulların ərazisi düşmən tapdağında qala bilməzdi. Xüsusilə də Böyük Sərkərdəlik, Liderlik bacarığına malik dövlət başçımızın rəhbərliyi ilə Milli Ordumuzun qələbəsi qaçılmaz idi. Prezident, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin möhkəm iradəsi və böyük Sərkərdəliyi sayəsində torpaqlarımız işğalçılardan azad edildi. Əlbəttə ki, Azərbaycan Ordusunun gücü dövlətin qüdrətinin nümunəsidir. Regionun hazırlıqlı Azərbaycan Ordusu ən müasir tələblərə cavab verən ordudur. Bu, şübhəsiz ki, Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Azərbaycan ordu quruculuğu siyasətinin məntiqi nəticəsidir.

HƏRBİ XİDMƏTƏ MÜNASİBƏTDƏ YENİ BAXIŞ

Hər bir dövlətin müstəqilliyinin, suverenliyinin əsas atributlarından biri də onun silahlı qüvvələridir. Ümummilli Lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında azadlıq və müstəqillik ideyalarının tam təmin olunması naminə hazırlanan ordu quruculuğu prosesinə xüsusi önəm verilir. Vurğulamaq yerinə düşər ki, milli ordu quruculuğu sahəsində Ümummilli Lider Heydər Əliyev hələ Sovetlər dövründə müstəqil olmadığı zaman Azərbaycanın qəhrəmanlıq ənənələrinin davam etdirilməsini, zəngin hərbi tarixinin canlandırılmasını, gənclərin qəhrəmanlıq ənənələri əsasında tərbiyə edilməsini, görkəmli hərbi xadimlərinin şərafli yolunun davam etdirilməsini hər zaman diqqət mərkəzində saxlayırdı. Bunun nəticəsi idi ki, Sovet illərində Ulu Öndər Heydər Əliyevin respublikaya rəhbərlik etdiyi vaxtlar hərbi xidmətə münasibətdə yeni bir baxış formalaşdırıldı.

Sovet dövründə, Ulu Öndər Heydər Əliyevin respublikaya rəhbərlik etdiyi dövrdə Azərbaycanda hərbi-təşkilati işlər bir neçə istiqamətdə aparılırdı. Azərbaycan gənclərinin hərbi xidmətə hazırlanması, onların xüsusi ixtisaslı hərbi hissələrə göndərilməsinə nail olunması məqsədi ilə ardıcıl işlər görüldü. Sovet dövründə azərbaycanlı gənclərin əksəriyyətinin arxa xidmət hərbi hissələrinə göndərilməsinin əsas səbəblərindən biri kimi onların rus dilini zəif bilməsi göstərilirdi. Hər il Azərbaycandan təxminən 60 min gənc hərbi xidmətə çağırılırdı. Lakin onların çox az hissəsi xüsusi ixtisaslar öyrədən hərbi hissələrə yola salınırdı. Gənclərin böyük əksəriyyəti isə tikinti və xidmət hərbi hissələri-

nə göndərilirdi. Belə olduğu halda, Azərbaycanda gənclərin hərbi xidmətə hazırlanmasına yeni tələblər irəli sürüldü. İlk növbədə, respublika məktəblərində rus dilinin tədrisinə diqqət artırıldı, Azərbaycan Dövlət Pedagoji İnstitutu nəzdində ibtidai hərbi hazırlıq müəllimləri hazırlayan fakültə açıldı və hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsi gücləndirildi. Xüsusi olaraq vurğulayaq ki, Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin Sovet dövründə diqqət yetirdiyi məsələlərdən biri də SSRİ Silahlı Qüvvələri tərkibində azərbaycanlı zabitlərin məsul vəzifələrə irəli çəkilməsi məsələsi idi.

İTTİFAQ MIQYASINDA SAYILIB-SEÇİLƏN MƏKTƏBLƏR

Ulu Öndər Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərliyi dövründə Bakıda iki ali hərbi məktəb var idi. Biri Bakı Ali Ümumqoşun Komandirləri Məktəbi, digəri isə Bakı Ali Hərbi Dənizçilik Məktəbi. Bu məktəblərin hər ikisi İttifaq miqyasında sayılıb-seçilən məktəblərdən idi və təhsil almaq üçün İttifaqın ən müxtəlif şəhərlərindən bu məktəblərə axışmış gəlirdilər. Sovet dövründə milli zəmində aparılan hərbi-təşkilati işin zirvəsi Azərbaycanda general Cəməşid Naxçıvanski adına hərbi-internat məktəbinin açılması oldu. C.Naxçıvanski adına Hərbi Lisey Ulu Öndərin diqqət və qayğısı ilə qısa vaxt ərzində ən müasir hərbi təhsil müəssisəsinə çevrildi. Nəticədə ordu-da peşəkar hərbiçilərin sayı da artdı. Bu təhsil ocağını bitirən neçə-neçə gənc Bakının ali hərbi məktəbləri ilə yanaşı, keçmiş SSRİ-nin ali hərbi məktəblərində hərbiçiyə peşəsinə yiyələndilər. İstər C.Naxçıvanski adına Hərbi Liseyin təşkil edilməsi, istərsə də Sovet dövründə azərbaycanlı gənclərin hərbi işə cəlb edilməsinin hansı

tarixi əhəmiyyətə malik olduğu XX əsrin sonlarında əyani şəkildə aydın oldu.

ORDU QURUCULUĞUNDA İSLAHATLAR

Azərbaycan müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra Ermənistan ilə müharibə vəziyyətində idi. O zaman Azərbaycana rəhbərlik edən şəxslər Silahlı Qüvvələr yarada bilmədilər. 1991-ci il sentyabrın 5-də Müdafiə Nazirliyinin yaradılması haqqında qanunun qəbul edilməsinə baxmayaraq, o zamankı respublika rəhbərliyi bu qərarların həyata keçirilməsi üçün ciddi səy göstərmirdi. Yalnız Heydər Əliyevin 1993-cü ildə hakimiyyətə qayıdışı və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilməsi vəziyyəti kökündən dəyişdi, respublikamızda ordu quruculuğu sahəsində mühüm tədbirlərin həyata keçirilməsinə güclü təkan verdi. Məhz Ulu Öndər Heydər Əliyevin 1999-cu il fevralın 20-də Silahlı Qüvvələrin Hərbi Akademiyasının yaradılması, 20 avqust 2001-ci ildə respublikamızda fəaliyyət göstərən hərbi məktəblərin statusunun artırılması və nəhayət, 17 avqust 2002-ci ildə Silahlı Qüvvələrə Yardım Fondunun yaradılması haqqında imzalandığı fərmanlar bu istiqamətdə

əsaslı dönüş yaratdı. Bütün bunların nəticəsidir ki, hazırda Azərbaycanda güclü maddi-tədris bazasına, müasir texnologiyalara malik, yeni tədris metodları ilə fəaliyyət göstərən, uğurları ölkəmizin sərhədlərindən də uzaqlara yayılan hərbi təhsil sistemi mövcuddur.

Ulu Öndər Heydər Əliyevin əsasını qoyduğu ordu quruculuğu siyasəti son 18 ildə Azərbaycan Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə yeni inkişaf mərhələsinə qədəm qoydu, prioritet elan edilən ordu quruculuğu sayəsində ərşəyə gələn nizami Azərbaycan Ordusu dövlətçiliyimizin qarantı olmaqla yanaşı, ölkəmizin dünya miqyasında maraqlı və mənafeyinin, milli təhlükəsizliyinin lazımı səviyyədə qorunmasını təmin etməyə imkan yaratdı. Respublikamızda müdafiə sənayesi kompleksinin yaradılması, Silahlı Qüvvələrimizin maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi, ordu birləşmələrimizin ən yeni hərbi texnika və avadanlıqlarla təchiz edilməsi, şəxsi heyətin döyüş qabiliyyətinin və peşəkarlıq səviyyəsinin beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması qarşıya qoyulan vəzifələrin məzmunu ilə düzgün əlaqələndirildi, zaman və məkan amillərindən səmərəli istifadə edilməklə böyük ZƏFƏRƏ addım - addım yaxınlaşdırmaq mümkün oldu.

Azərbaycan Silahlı Qüvvələri bu gün müasir texnika ilə təchiz edilib, Vətənin müdafiəsinə daim hazır olan yüksək nizam - intizama malik bir quruma çevrilib. Bu gün Qafqazda ən müasir ordu hesab olunan Azərbaycan Milli Ordusu Hərbi Hava və Hava Hücümündən Müdafiə, Hərbi Dəniz və Quru qoşunlarından ibarətdir. Bu qoşun növləri potensial rəqiblə qırıcı və bombardmançı təyyarələrlə effektiv mübarizə aparmaq iqtidarındadır. MDB çərçivəsində Azərbaycan hava hücumundan müdafiə qüvvələrinə malik ən güclü ölkələrdən sayılır. Bütçə vəsaiti ildən-ilə artırılan Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin buna müvafiq olaraq hərbi imkanları da genişlənir. Azərbaycan Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Silahlı Qüvvələrin modernləşdirilməsi, müasirləşdirilməsi, eləcə də, maddi-texniki

bazasının ən müasir standartlar səviyyəsinə çatdırılması sahəsində kifayət qədər əhəmiyyətli işlər reallaşdırılır. Məhz bunun nəticəsidir ki, Azərbaycan Cənubi Qafqaz regionunda ən güclü orduya malik ölkə statusunu daşıyır.

"QARABAĞ AZƏRBAYCANDIR VƏ NİDA" HƏQİQƏTİ

Bu gün Azərbaycanda istehsal olunan bir çox hərbi məhsullar ordumuzun potensialının gücləndirilməsində əsas amillərdən biridir. Ölkəmizdə yaradılan 20-dən çox hərbi zavodda müxtəlif adda hərbi təyinatlı müxtəlif məhsullar istehsal olunur. Ölkənin yeni hərbi qüdrəti və üstünlüyü 2016-cı ilin aprel döyüşlərində nümayiş etdirilmişdi. Bu hərbi

2000 hektardan çox hissəsini azad etdi. Həmçinin minlərlə hektar ərazi Azərbaycan Ordusunun tam nəzarətinə keçdi. Beləliklə, Azərbaycan Ordusu dördgünlük Aprel döyüşləri ilə xalqımıza qələbə sevincini yaşadı.

Ali Baş Komandan, Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi altında Azərbaycan Ordusunun işğal altında olan torpaqlarımızı azad etmək məqsədilə zəfər yürüşünə başlaması və qırx dörd gün davam edən hərbi əməliyyatlar nəticəsində Ermənistanın 30 il ərzində qurduğu silahlı qüvvələrini darmadağın edərək, qələbə qazandı. Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev tərəfindən təsdiqlənən mükəmməl hərbi strategiya və taktika döyüş meyda-

niyyəti, beynəlxalq və humanitar qanun və normalara riayət etməsi dünya hərbi tarixinə örnək səhifələr kimi yazıldı. Döyüş meydanında əməli təsdiqini tapan "Qarabağ Azərbaycandır və nida" həqiqəti milli birliyimizin, haqqın və ədalətin zəfəri oldu. Rəşadətli Azərbaycan Ordusu düşmənin ən möhkəm

nin, bir güllə atmadan, bir şəhid vermədən Ağdam, Kəlbəcər və Laçın işğaldan azad edildi. Düşmənin illərlə yaratdığı "məğlubedilməz ordu" mifi 44 gün ərzində bütün dünyanın gözü qarşısında fiaskoya uğradı. Prezident İlham Əliyevin dediyi kimi, O, ata vəsiyyətini, Ümummilli Lider Heydər Əliyevin ən böyük arzusunu - Qarabağın mənfur düşmənlərdən, işğalçı ermənilərdən azad olumasını gerçəkləşdirdi. Azərbaycanın haqq və ədalət uğrunda apardığı Vətən müharibəsi, onun taktika və strategiyası, istifadə edilən müasir hərbi texnologiyaları bu gün bir sıra inkişaf etmiş ölkələrdə və beynəlxalq təşkilatlarda tanınmış hərbi ekspertlər tərəfindən müasir hərbi elminin yeni səhifəsi adlandırılır. Ermənilərin qoyub qaçdığı hərbi texnikalar, silah-sursatlar bu gün Hərbi Qənimətlər Parkında nümayiş olunur. Vətən müharibəsində qazanan ZƏFƏR bütün türk dünyasının qələbəsi olaraq dünyaya mesaj oldu.

Bu gün hərbi əməliyyatlar zamanı istənilən nöqtədə ordumuz var. Güclü ordu ilə güclü dövlət anlayışı vəhdət təşkil edir. Çünki müstəqil dövlətin nüfuzu iqtisadi, siyasi və elmi potensialı ilə yanaşı, onun malik olduğu ordusunun qüdrəti ilə də ölçülür. Azərbaycanda milli ordu quruculuğu çox çətin, mürəkkəb və ziddiyyətli mərhələlərdən keçmişdir. Bu gün artıq dünya müasir hərbi sənətinə öz şərəfli imzasını atmış Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin yaranması bütün ömrünü xalqının xoşbəxt gələcəyi, azadlığı və müstəqilliyi

əməliyyatlar ən müasir hərbi texnika ilə təchiz edilmiş Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin döyüş əməliyyatlarında real üstünlüyə malik olduğunu göstərdi. Füzuli, Cəbrayıl və Ağdərə rayonlarının işğal altındakı ərazilərinin

nında Azərbaycan Ordusunun "Dəmir Yumruq" əməliyyatını sürətlə və az itki ilə həyata keçirməyə imkan verdi. Qəhrəmanlıq dastanını yazan rəşadətli Ordumuzun Vətən müharibəsində nümayiş etdirdiyi hərbi mədə-

istehkamlarını qəhrəmancasına darmadağın edərək, düşməni tapdağında olan ərazilərimizi, 28 il həsrət qaldığımız qədim Şuşamızı öz canı və qanı bahasına azad etdi. Həmçi-

uğrunda mübarizəyə həsr etmiş unudulmaz Heydər Əliyevin adı ilə sıx bağlıdır.

Zümrüd BAYRAMOVA

Türkiyənin eyniadlı vilayətinin mərkəzi, Anadolunun şimal-qərbində, Çanaq qalasının cənub-şərqində yerləşən Çanaqqala tarixi müharibələrin şahidi, həm də yüzlərlə şəhidi ilə hər zaman qürurla anılan qala ucalıqlı, qala məğrurluğu olan bir türk diyarıdır.

Çanaqqala 1915-ci ildə Osmanlı imperiyası ilə müttəfiq dövlətlər arasında Gelibolu müharibələrinə səhnə oldu. Müttəfiq dövlətlərin birləşmiş orduları dəniz döküşündə maşın və şəxsi heyətlə itki verərək, boğazlardan keçə bilmədilər. Daha sonra müttəfiq qüvvələr quruya hücum etdi. Polkovnik-leytenant Mustafa Kamalın quru döküşlərindəki uğuru sayəsində müttəfiq qüvvələrin irəliləməsi dayandırıldı, iki qüvvə bir-birinə üstünlük qazana bilmədi və quru hücumu uğursuzluqla başa çatdı. Zəfər qarşıda idi...

25 aprel belə başlamışdı

25 aprel 1915-ci il səhər saatlarında Çanaqqalanın girişinin Anadolu tərəfində, Seddülbahirle üzübüz yerləşən Kumkaleyə Fransız hərbi gəmilərinin himayəsi altında Fransız əsgərləri tərəfindən hücum edildi.

Həmin 25 apreldən artıq 110 il ötür. Çanaqqala savaşı, şəhidləri unudulmaz, tarixin qanlı və qürurlu səhifəsidir. Odur ki, 110 il əvvələ nəzər salmağa dəyər. Tarixçi-yazıçı Muzaffər Albayrakın bir məqaləsi həmin günləri təsvir etmək üçün çox möhtəşəmdir.

Martin 18-də məğlub olduqdan sonra müttəfiqlərin iki yolu var idi: ya bu işdən əl çəkmək, ya da daha əhəmiyyətli qüvvələrlə və fərqli planla təşəbbüsü yeniləmək. Birinci variantı seçmək bu müharibədən gözlənilən bütün maddi və mənəvi nemətlərin itirilməsi ilə yanaşı, şöhrət və nüfuzu itirmək demək idi. Bu səbəbdən ikinci variant seçildi. Boğaz qarşısındakı qüvvələr Çanaqqalaya qurudan hücum hazırlıq məqsədilə Misirə və uzaq adalara köçürüldü. Buraya yeni qüvvələr gətirilməyə və cəmlənməyə başladı.

Türkiyə tərəfində isə yaxın gələcəkdə qurudan hücum ediləcəyi proqnozlaşdırıldığı üçün Boğazın müdafiəsi yenidən təşkil edildi.

Çanaqqala Boğazını müdafiə etmək üçün müstəqil bir ordu quruldu və ona 5-ci Ordu adı verildi və martın 25-də alman hərbi heyətinin başçısı olaraq Türkiyədə olan General Liman Von Sanders bu ordunun komandanlığına təyin edildi.

Liman Von Sanders martın 26-da Geliboluya gələrək komandanlığı öz üzərinə götürdü və ilk işi o zaman Türkiyənin müdafiə avadanlığını dəyişmək oldu. Türkiyənin müdafiə avadanlığı əlverişli çimərliklərin müdafiəsini həyata keçirirdi. Sahil 150 kilometr uzunluğunda olduğundan düşmənin hara hücum edəcəyi belli deyildi. O, qüvvələri sahilboyu müxtəlif ərazilərə dağıtmaq əvəzinə müəyyən mərkəzlərdə kollektiv şəkildə bir yerdə saxladı. Məqsəd sahilleri zəif müşahidə və mühafizə etmək, düşmənin sahilə çıxandan sonra gecə hücumları və süngü zərbələri ilə qüvvələri dənizə tökmək idi.

ÇANAQQALA:

25 aprel 1915 - ötən 110 il

Liman Von Sandersin bu təcrübəsi o vaxt olduğu kimi, bu gün də geniş müzakirə olunur. Liman paşanın bilərəkdən düşmənin hücumuna zəmin hazırladığı və bununla da alman marşlarına xidmət etdiyi bildirilirdi. Ancaq Çanaqqaladakı korpus və diviziya komandirləri, xüsusilə də Ənvər Paşa Limanın tətbiqinə qarşı çıxmədilər. Hətta bunun taktiki seçim olduğu deyilirdi. Yalnız 9-cu diviziya komandiri Xəlil Sami bəyin bu təcrübənin çatışmazlıqlarını bildiren hesabatı var. Lakin şayiələr, üstüörtülü ittihamlar müharibə zamanı və müharibədən sonra da davam edirdi. Məsələn, 27-ci Alay komandiri polkovnik-leytenant Şefik bəy Arıburnu döküşləri ilə bağlı hesabatında bu vəziyyətə üstüörtülü şəkildə işarə edir.

Bu məsələni, yeni Liman və digər alman komandirlərinin düşmənin hücumunu asanlaşdırmaq üçün işlər gördüyü iddiasını ən açıq şəkildə Çanaqqalanın Kumkale və Seddülbahir bölgələrində qrup qərargahının qərargah komitəsindən olan Bursalı Mehmet Nihat ifadə edir. Mehmet Nihat yazır ki, düşmənin desantını Kumkalede qarşılayan bölüyə alman diviziya komandiri Nikolay tərəfindən düşmənlə qarşı-qarşıya qalmamaq və hücum etməyə icazə emri verilmişdir.

Aprelin 25-nə kimi Türk ordusunun Çanaqqaladakı gücü 6 diviziya və bir neçə başqa qüvvənin əlavə olunması ilə Saros və Bolayır bölgələrində iki diviziya, Arıburnu, Kabatəpə və Seddülbahir bölgələrində bir diviziya, Kumkaledən Anadolu bölgəsinə qədər olan bölgədə iki diviziya, Beşigeler bölgəsində bir diviziya və bəzi qüvvələr də qatılmaqla 75 min nəfərə çatdı. Bu qüvvənin müdafiə edəcəyi sahilin uzunluğu təxminən 150 kilometr idi.

Düşmənin planı

Müttəfiq ordusunun komandanı ingilis generalı Hamilton idi. İngilislər 4 piyada və 1 dəniz diviziyası, fransızlar isə 80 min əsgər və 178 top olan güclü bir diviziya ayırdılar. Üstəlik, hind diviziyası da arxadan gəlirdi. Hər halda, ilkin hücum üçün 70.000 adam hazır idi. Hərbi donanmaya həmçinin döküş və nəqliyyat gəmiləri, təyyarədəşiyən gəmi və təyyarə donanması daxil idi. Bu qüvvə quru, dəniz və hava qüvvələrinin birlikdə hərəkət etməsi ilə ən böyük amfibiya əməliyyatını həyata keçirəcəkdi.

Geniş kəşfiyyat nəticəsində əsas qüvvələri Seddülbahir bölgəsinə çıxarmaq, oradan irəliləmək və Bosforu qoruyan mərkəzi istehkamları ələ keçirmək idi. Bu hərəkəti Kabatəpəyə bir ingilis korpusunu desant edərək güclü bir şəkildə, fransız korpusunu isə Kumkaleyə endirməklə zəif şəkildə gizlətmək və qorumaq qərara alındı.

Bu dəfə donanma yalnız eniş əməliyyatlarını və quruya çıxacaq qoşunların hərəkətlərini mühafizəsini öz üzərinə götürəcək, lakin

quru əməliyyatı ilə istehkamlar dağıdıldıqdan sonra donanma Boğaza daxil olacaqdı.

Müttəfiq ordusu müvəffəqiyyətə son dərəcə əmin idi. Gelibolu qarşısındakı ordu özünü İstanbulu müsəlman türklərdən xilas edən Səlib ordusu kimi görürdü. Bu ordunun arasında olan ingilis jurnalist Ashmead Bartlett "Bu son və ən böyük Səlib ordusu Fateh Mehmedin İstanbulu ələ keçirməsinin və xaç uğrunda döküşüb şəhid olan cəngavərlərin qisasını alaçaq" yazırdı.

Hamilton özünü İstanbulu alan komandir kimi görürdü. Türk ordusunu vecinə almırdı və bir neçə gün ərzində Çanaqqala istehkamlarını ələ keçirəcəklərinə əmin idi. O, donanmanın İstanbulu asanlıqla ələ keçirəcəyinə o qədər əmin idi ki, hətta İstanbulda etibarlı olmaq üçün pul çap etdirmişdi.

Müttəfiqlərə türk ordusu və əsgərlərinin asanlıqla məğlub olacağı hissini yaşadan iki il əvvəl Balkan məğlubiyyəti idi. Ümumi rəy belə idi ki, türk əsgəri indi döküş qabiliyyətini itirib. Lakin bu, onların ən böyük səhvi idi və türk əsgərlərini sanki ölümə əhəmiyyət vermirmiş kimi döküşürdülər.

Çanaqqalada son döküş

Arıburnu Cəbhəsində 25 aprel 1915-ci ilin səhəri hücumu keçən Anzak Kolordusu qüvvələri Polkovnik Mustafa Kamalın 10 avqust səhəri başladığı hücum ilə geri çəkilmək məcburiyyətində qaldılar. Gelibolu yarımadasında bir nəticə əldə edə bilmək üçün ingilis generalı Sir Ian Hamilton, şimalda üçüncü bir cəbhə (Anafartalar cəbhəsi) açmaq qərarına gəlmişdi.

6 avqust 1915-ci il tarixində Suvla Qoyuna qoşun çıxarıldı. 5-6 avqust gecəsi başlayan hücum gün boyu davam etdi. Osmanlılar mövqelərini qorumağı bacarmışdı: Misirdə olan 5.000 minlik bir diviziya da cəbhəyə gətirildi. İçəridən və çöldən möhkəmləndirilən Anafartalar Cəbhəsindəki qüvvələrlə birlikdə ümumi bir hücum planlaşdırıldı. İkinci ümumi hücumla eyni gündə, 21 avqustda Anzak birliklərinin Bomba Təpə hücumu nəticəsiz və Çanaqqala döküşünün son müharibəsi oldu. Bomba Təpədəki qarşıdurmalar isə 29 avqust tarixinə qədər davam etsə də təpə, Osmanlıların əlində qaldı.

Osmanlı qüvvələrinin müqaviməti qarşısında cəbhələr bağlanmışdı. Bolqarıstan 14 oktyabr 1915-ci il tarixində ittifaq dövlətlərinə qatılmışdı. Almaniyə ilə Osmanlı arasında Balkanlar üzərindən dəmiryolu xətti isə 29 oktyabrdan işləməyə başlamışdı. Bu tarixdən üç gün sonra General Ian Hamilton vəzifədən alınaraq yerinə General Charles Monro təyin edilmişdi. 16 noyabrda Müttəfiqlərin Selanik Cəbhəsi də General Monroya bağlanmışdı.

General Birdwood, General Monroya bağlı olmaq üzrə Çanaqqala Müttəfiq Qüvvələri Komandirliyinə təyin edildi. 7 dekabr 1915-ci il tarixində Arıburnu və Anafartalar Cəbhələrindəki Müttəfiq qüvvələr çıxarılarq Selanik Cəbhəsinə aparıldı, Seddülbahir Cəbhəsindəki qüvvələr isə yerlərində qaldı. Bu cəbhədəki qüvvələrin azad edilməsinə isə 27 dekabr 1915-ci il tarixində qərar verildi. Azad etmə əməliyyatları 9 yanvar 1916-cı ildə tamamlandı. Beləcə, Gelibolu müharibələri Osmanlı qüvvələrinin zəfəri ilə nəticələndi.

Anafartalar Qəhrəmanı

Mustafa Kamal bu döküşdə Conkbayırı Anafartalar və Arıburnunda hərdi vəzifələr yerinə yetirmişdir. Döküşlərin ilk günü Conkbayırındakı müdaxiləsi və döküşün son mərhələlərində üzərinə götürdüyü vəzifələr, Mustafa Kamalın əsgəri qabiliyyətlərini ortaya çıxarmış, "Anafartalar Qəhrəmanı" olaraq tanınmasını təmin etmişdir. Bu vəziyyət daha sonraları Mustafa Kamalın milli liderliyini ortaya çıxarmışdır.

Beləliklə, 110 il əvvəl aprelin 25-i tarixin şanlı səhifəsinə çevrilmiş, torpaqları uğrunda mübarizə aparan qəhrəman türk oğullarının parlaq salnaməsini yazmışdır. Bu gün onları qürurla və məmnuniyyətlə anırıq.

Matanət Məmmədova

SƏRBƏST AUDİTOR

INDEPENDENT AUDİTOR

Azərbaycan Respublikası, AZ 1063
Bakı şəhəri, Nizami küçəsi, 25/18
VÖEN : 1100075712
Audit İcazəsi SA № 258

25/18, Nizami Street
AZ 1063, Baku, Azerbaijan
Tax ID : 1100075712
Audit License İA №: 258

Phone : (+99450) 313 89 72
Phone : (+99455) 313 89 72
E-mail: ilham.auditor@mail.ru

MÜSTƏQİL AUDİTORUN HESABATI

“Beton Məmulatları” Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin rəhbərliyinə

Rəy

Mən, “Beton Məmulatları” ASC-nin 31 dekabr 2024-cü il tarixinə maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatdan və həmin tarixdə başa çatan il üzrə mənfəət və ya zərər və digər ümumi gəlirlər, kapitalda dəyişikliklər və pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesablardan, eləcə də əsas uçot siyasətinin və digər izahedici məlumatların xülasəsindən ibarət olan maliyyə hesabatlarının auditini aparmışam.

Mənim rəyimə, hazırkı maliyyə hesabatları Cəmiyyətin 31 dekabr 2024-cü il tarixinə maliyyə vəziyyətini və həmin tarixdə başa çatan il üzrə maliyyə nəticələrini və pul vəsaitlərinin hərəkətini bütün əhəmiyyətli aspektlər baxımından Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına “MHBS” uyğun olaraq düzgün əks etdirir.

Rəyin bildirilməsi üçün əsaslar

Mən auditə Beynəlxalq Audit Standartlarına (BAS) uyğun aparmışam. Bu standartlar üzrə mənim məsuliyyətim rəyimin “Maliyyə hesabatlarının auditinə görə auditorun məsuliyyəti” bəlməsində əks etdirilir. Mən Mühəsiblər üçün Beynəlxalq Etika Standartları Şurasının dərc etdiyi Peşəkar Mühəsiblərin Etika Məcəlləsinə (IESBA məcəlləsi) uyğun olaraq Cəmiyyətdən asılı olmadan müstəqil şəkildə fəaliyyət göstərirəm.

Mən hesab edirəm ki, əldə etdiyim audit sübutu auditor rəyinin bildirilməsi üçün yetərli və müvafiq əsas təmin edir.

Maliyyə hesabatlarına görə rəhbərliyin və iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərin məsuliyyəti

Rəhbərlik hazırkı maliyyə hesabatlarının Maliyyə hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına uyğun olaraq hazırlanması və düzgün təqdim edilməsi, eləcə də fərqləndirilməsi və yaxud səhv nəticəsində yaranmasından asılı olmayaraq, əhəmiyyətli təhriflər olmayan maliyyə hesabatlarının hazırlanması üçün rəhbərliyin zəruri hesab etdiyi daxili nəzarət sistemində görə məsuliyyət daşıyır.

Maliyyə hesabatlarının hazırlanması zamanı rəhbərlik, Cəmiyyəti ləğv etmək və ya onun fəaliyyətini dayandırmaq istəyi yaxud bundan başqa hər hansı digər real alternativini olmadığı hallar istisna olmaqla, Cəmiyyətin öz fəaliyyətini fasiləsiz davam etdirmək qabiliyyətinin qiymətləndirilməsi, uyğun olduqda fəaliyyətin fasiləsizliyi ilə bağlı məlumatların açıqlanması və fəaliyyətin fasiləsizliyi prinsipinə əsasən maliyyə hesabatlarının hazırlanmasına görə məsuliyyət daşıyır.

Cəmiyyətin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslər Cəmiyyətin maliyyə hesabatlarının hazırlanması prosesində nəzarət üçün məsuliyyət daşıyırlar.

Maliyyə hesabatlarının auditinə görə auditorun məsuliyyəti

Mənim məqsədim saxtakarlıq yaxud səhv nəticəsində yaranmasından asılı olmayaraq maliyyə hesabatlarında əhəmiyyətli səhvlərə yol verilmədiyinə dair kifayət qədər əminlik əldə etmək və rəyimi özündə əks etdirən auditor hesabatının hazırlanmasından ibarətdir. Kifayət qədər əminlik dedikdə yüksək əminlik səviyyəsi nəzərdə tutulur. Lakin belə əminlik səviyyəsi Beynəlxalq Audit Standartlarına uyğun auditin aparılması zamanı bütün əhəmiyyətli təhriflərin aşkar olunacağına zəmanət vermir. Fərqləndirilməsi və ya səhv nəticəsində yaranan əhəmiyyətli təhriflərin əhəmiyyətli təhriflərin aşkar edilməməsi riski gəlir və ya mənfəətdə, saxtakarlıq, məlumatların bilərəkdən göstərilməməsi, təhrif edilmiş şəkildə təqdim edilməsi və ya daxili nəzarət sistemində sui-istifadə hallarının nəzərdə tutulması.

Beynəlxalq Audit Standartlarına uyğun aparılmış audit çərçivəsində mən auditin aparıldığı bütün müddət ərzində peşəkar mülahizələr irəli sürür və peşəkar skeptisizmi saxlayıram. Bundan əlavə mən:

Saxtakarlıq yaxud səhv nəticəsində yaranmasından asılı olmayaraq maliyyə hesabatlarının əhəmiyyətli dərəcədə təhrif edilməsi risklərini müəyyən edir və qiymətləndirir, bu risklərə qarşı audit prosedurları işləyib hazırlayıb və tətbiq edir, rəyimin bildirilməsi üçün yetərli və müvafiq əsas təmin edən audit sübutu əldə edirəm. Fərqləndirilməsi nəticəsində yaranan əhəmiyyətli təhriflərin aşkar edilməməsi riski gəlir və ya mənfəətdə, saxtakarlıq, məlumatların bilərəkdən göstərilməməsi, təhrif edilmiş şəkildə təqdim edilməsi və ya daxili nəzarət sistemində sui-istifadə hallarının nəzərdə tutulması.

Cəmiyyətin daxili nəzarət sisteminin effektivliyi barədə rəy bildirmək üçün deyil, şəraitə uyğun audit prosedurlarının işlənilib hazırlanması məqsədilə audit üçün əhəmiyyətli olan daxili nəzarət sistemi üzrə məlumat əldə edirəm.

Tətbiq edilən uçot siyasətlərinin uyğunluğunu, uçot təxminlərinin və rəhbərlik tərəfindən hazırlanmış müvafiq açıqlamaların əsaslı olduğunu qiymətləndirirəm.

Fəaliyyətin fasiləsizliyi ilə bağlı rəhbərliyin mülahizələrinin uyğunluğu və əldə edilmiş audit sübutlarına əsasən Cəmiyyətin fasiləsiz fəaliyyət göstərmək qabiliyyəti ilə bağlı əhəmiyyətli dərəcədə şübhə yaranma riski haqqında məlumat verməyə məcbur deyiləm. Əhəmiyyətli qeyri-müəyyənliyin mövcud olduğu barədə nəticəyə gəldikdə, mən auditor rəyimdə diqqəti maliyyə hesabatlarında müvafiq açıqlamalara cəlb etməli, belə açıqlamalar yetərli olmadıqda, rəyimi dəyişdirməliyəm. Nəticələrim auditor hesabatının tarixinədək əldə edilmiş audit sübutlarına əsaslanır. Lakin gələcək hadisə və şəraitlər Cəmiyyətin fasiləsiz fəaliyyət göstərmək qabiliyyətini dayandırmasına səbəb ola bilər.

Maliyyə hesabatlarının ümumi təqdimatını, strukturunu və məzmununu, o cümlədən açıqlamaları və maliyyə hesabatlarında mövcud əməliyyatlar və hadisələrin düzgün təqdim edilməsini qiymətləndirirəm.

Maliyyə hesabatları haqqında rəy bildirmək üçün Cəmiyyətin biznes fəaliyyəti ilə bağlı kifayət qədər audit sübutlarını əldə edirəm. Mən Cəmiyyətin auditinin yönləndirilməsi, nəzarət edilməsi və nəticələrinə görə məsuliyyət daşıyıram. Mən audit rəyimə görə müstəsna məsuliyyət daşıyıram.

Mən digər məsələlərlə yanaşı, planlaşdırılan audit prosedurlarının həcmi və vaxtı, əhəmiyyətli audit nəticələri, eləcə də audit prosesində müəyyən etdiyim daxili nəzarət sistemindəki əhəmiyyətli çatışmazlıqlar barədə məlumat təqdim edirəm.

Sərbəst auditor
Hacı Əzizov İlham İsfəndiyar oğlu

Bakı şəhəri, Azərbaycan Respublikası
30 yanvar 2025-ci il

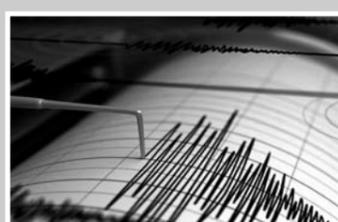
“Beton məmulatları” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti
Mühasibat balansı
31 Dekabr 2024-cü il tarixinə

(Azərbaycan manatı ilə)				
Maddənin №-si	Qeydlər	2024	2023	
AKTİVLƏR				
1	Uzunmüddətli aktivlər			
10	Qeyri-maddi aktivlər			
11	Torpaq, tikili və avadanlıqlar	6	161370,13	174099,76
12	Daşınmaz əmlak investisiyaları			
13	Bioloji aktivlər			
14	Təbii sərvətlər			
15	İştirak payı metodu ilə uçota alınmış investisiyalar			
16	Təxirə salınmış vergi aktivləri			
17	Uzunmüddətli debitor borcları			
18	Sair uzunmüddətli maliyyə aktivləri			
19	Sair uzunmüddətli aktivlər			
	Cəmi uzunmüddətli aktivlər		161370,13	174099,76
2	Qısamüddətli aktivlər			
20	Ehtiyatlar			
21	Qısamüddətli debitor borcları	7	563355,69	496602,59
22	Pul vəsaitləri və onların ekvivalentləri	8	31836,92	26864,95
23	Sair qısamüddətli maliyyə aktivləri			
24	Sair qısamüddətli aktivlər	9	83226,08	83226,08
	Cəmi qısamüddətli aktivlər		678418,69	606693,62
	CƏMI AKTİVLƏR		839788,82	780793,38
KAPİTAL VƏ ÖHDƏLİKLƏR				
3	Kapital			
30	Ödənilmiş nominal (nizamnamə) kapital	13	463984,00	463984,00
31	Emissiya gəliri			
32	Gerilənmiş kapital (səhmlər)			
33	Kapital ehtiyatları		24914,00	24914,00
34	Bölüşdürülməmiş mənfəət (ödənilməmiş zərər)		254029,06	199005,44
	Cəmi kapital		742927,06	687903,44
4	Uzunmüddətli öhdəliklər			
40	Uzunmüddətli faiz xərcləri yaradan öhdəliklər			
41	Uzunmüddətli qiymətləndirilmiş öhdəliklər			
42	Təxirə salınmış vergi öhdəlikləri			
43	Uzunmüddətli kreditör borcları			
44	Sair uzunmüddətli öhdəliklər			
	Cəmi uzunmüddətli öhdəliklər			
5	Qısamüddətli öhdəliklər			
50	Qısamüddətli faiz xərcləri yaradan öhdəliklər			
51	Qısamüddətli qiymətləndirilmiş öhdəliklər			
52	Vergi və sair məcburi ödənişlər üzrə öhdəliklər	10	22243,46	18058,73
53	Qısamüddətli kreditör borcları	11	8160,83	8373,74
54	Sair qısamüddətli öhdəliklər	12	66457,47	66457,47
	Cəmi qısamüddətli öhdəliklər		96861,76	92889,94
	CƏMI KAPİTAL VƏ ÖHDƏLİKLƏR		839788,82	780793,38

“Hər bir şəxsin evində “fövqəladə hallar üçün təhlükəsizlik çantası” hazır olmalıdır”

“Ümumiyyətlə, təbii fəlakətlər, fəvqəladə hallar və təbii hadisələri zamanı insanların mənəvi, fiziki, psixoloji və praktik cəhətdən hazır olması vacibdir. Belə vəziyyətlərdə necə davranmaq, hansı təhlükəsizlik qaydalarına əməl etmək və hansı addımları atmaq lazım olduğunu hər bir şəxs bilməlidir. Çünki bu cür anlarda düzgün və soyuqanlı qərar vermək insanın özünü və ətrafındakıları xilas etməsinə səbəb ola bilər”. Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında təhlükəsizlik üzrə ekspert Elmar Nurəliyev deyib.

Onun sözlərinə görə, bu məqsədlə təbii fəlakət zamanı görüləcək tədbirlər, davranış qaydaları, özünümüdfafə üsulları, ehtiyac içində olanlara necə yardım göstərilməli, təhlükəsiz təxliyə necə həyata keçirilməli və aidiyyəti qurumlara necə xəbər verilməli olduğu barədə məlumatlı olmaq son dərəcə əhəmiyyətlidir: “Xüsusilə zəlzələ kimi hadisələrdə qorunmaq çətin olsa da, əvvəlcədən görülən hazırlıqlar həyat qurtara bilər. Məsələn, qapalı məkanda zəlzələyə yaxalanma ehtimalını nəzərə alaraq, evdə əvvəlcədən təhlükəsiz yerlər müəyyənləşdirilməlidir. Qapı arakəsmələri, stol altı və ya iri dolabların alt hissəsi nisbətən təhlükəsiz sayılır. Bu yerlər, üzərinizə düşə biləcək ağır eşyaların və ya dağıntıların qarşısını qismən ala bilər. Zəlzələ baş verdikdə, vəziyyəti qiymətləndirərək panikaya düşmədən uyğun şəkildə hərəkət etmək lazımdır. Zəlzələ bitdikdən sonra isə, ilk növbədə qaz, su və elektrik təsərrüfatını bağlamaq, liftdən istifadə etmədən binanı tərk etmək və təhlükəsiz toplanış yerinə yollanmaq vacibdir. Aidiyyəti qurumların icazəsi olmadan mənzilə geri dönmək qəti şəkildə məsləhət deyil. Çox vaxt insanlar nəyisə unudduqları üçün mənzilə geri qayıdır və nəticədə ikinci zərbəyə, dağıntıya məruz qalırlar. Eyni şəkildə, evin yaxınlığında avtomobildə oturmaq da təhlükəlidir, çünki bina uçması zamanı avtomobildə olan şəxslər də risk altına düşür.

Təhlükəsiz toplanış yerləri məhz bu risklərin qarşısını almaq məqsədilə nəzərdə tutulub. Hər bir şəxsin evində “fövqəladə hallar üçün təhlükəsizlik çantası” hazır olmalıdır. Bu çantada əsas sənədlər, müəyyən miqdarda pul, fənər, fit, dərman vasitələri, ilkin tibbi yardım ləvazimatları, həmçinin su və tez xarab olmayan qida məhsulları olmalıdır. Əgər qida məhsulları əldə etmək mümkün olmasa belə, digərleri mütləq hazır vəziyyətdə saxlanmalıdır ki, zəruri anda çantayı götürüb dərhal evi tərk etmək mümkün olsun”.

Keyrənsə Piriyyəva

Albert Aqarunov - Qəlbi Azərbaycanla döyünən qəhrəman

Azərbaycan tarixi boyunca onun uğrunda canından keçməyə hazır olan oğullar heç vaxt əskik olmayıb. Bu oğullardan biri də yəhudi əsilli, amma əqidə və əməldə saf azərbaycanlı olan Albert Aqarunovdur. O, sadəcə bir hərbi deyil, həm də xalq birliyinin, vətən sevgisinin simvoludur.

David Seliverstov
Ümumisirail Qafqaz
Yəhudilərin Assosiasiyası,
Azərbaycan nümayəndəsinin
Sədri, Magen David
Azərbaycanın sədri

Doğulduğu yer - vətənə sevgi ocağına çevrildi

Albert Aqarunov 1969-cu ildə Bakı şəhərində, dağ yəhudisi ailəsində anadan olmuşdu. Onun böyüdüüyü ailə Azərbaycanla nəfəs alır, bu torpağın ənənələrini yaşadırdı.

Albert uşaqlıqdan cəsur, mehriban və vətəninə bağlı bir genc kimi tanınırdı.

Tank komandirindən Milli Qəhrəmana

1992-ci il Azərbaycanın ən çətin dövrlərindən biri idi. Qarabağ müharibəsində hər

qarış torpaq uğrunda döyüş gedirdi. Məhz bu dövrdə könüllü olaraq cəbhəyə yollanan Aqarunov, tank komandiri kimi Şuşa uğrunda gedən döyüşlərdə igidliklə iştirak etdi. Albert Aqarunovun komandirliyi ilə idarə olunan tank bir çox mühüm əməliyyatda iştirak etdi. Onun sükanı arxasında göstərdiyi şücaət düşməyə qorxu, silahdaşlarına isə güvən verirdi. 1992-ci il mayın 8-də Şuşa döyüşləri zamanı qəhrəmancasına həlak oldu. Onun şəhidliyi Azərbaycan xalqı üçün böyük bir itkidir, lakin eyni zamanda, vətənə sonsuz sədaqətin rəmzidir.

Vətənə sədaqət - kimlikdən üstün

Albertin həyatının ən yadda qalan anlarından biri jurnalistlə verdiyi qısa, lakin təsirli müsahibədir. Jurnalistin "Səni burada döyüşməyə nə vadar edir?" sualına o, belə cavab verdi: "Mən bu torpaqda doğulmuşam, burada yaşayıram, daha heç nə məcbur etmir". Bu cavab vətənə sədaqətin, torpaq sevgisinin, millət anlayışının qanla deyil, ruhla ölçüldüyünün sübutudur.

Əbədiyaşar xatirə

Onun xatirəsi bu gün Bakıda ucaldılan heykəldə, adına verilmiş məktəblərdə, küçələrdə və ən əsası - Azərbaycan xalqının ürəyində yaşayır. Albert Aqarunovun qəhrəmanlığı bizə göstərdi ki, vətən sevgisi hər millət, hər din üçün eyni müqəddəsliyə malikdir. Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin!

Uşaqlara ad qoyma prosesi çox vaxt valideynlər üçün çətin olur. Bu prosədə uşaqlara qoyulan adların psixoloji təsirlərinin də nəzərə alınması vacibdir. Bir çox ailələrdə ailə böyükləri ad qoyma məsələsinə müdaxilə edə edir. Amma hər bir halda övladın adını onun rəhbəri, yəni ata və anası birlikdə təyin etməlidir. Yeni, hər kəs ad qoyma haqqını öz övladında istifadə etməlidir. SİA mövzu ilə bağlı araşdırma aparıb.

Bu proses zamanı "Uşağımıza hansı ad daha çox yaşar?", "Qardaşının yaxud bacısının adına uyğun gəlməlidirmi?", "Bu ad gözəl səslənir, onu belə adlandırmalıyıq?", "Bu adın gözəl mənası var-

Uşağımızın adı və ona edilən MÜDAXİLƏLƏR

vəziyyət onun işgüzar yazışmalarında problemlər yarada bilər. Qarşı tərəf çətinlik içində ola bilər ki, sizə "xanım", yoxsa "cənab" deyə müraciət etsin. Tələffüzü asan, uşağın oğlan və ya qız olduğunu bildiren ad qoymaq lazımdır.

Çətin tələffüz olunan adlardan qaçmaq

Tələffüz edilməsi çətin olan adlar da uşaqlıqda başqaları tərəfindən hədəfə alına və ələ salına bilər. Bundan əlavə, tələffüz edilməsi çətin olan adların yadda saxlanması və başa düşülməsi çətinləşəcək, ad tez-tez səhv yazıla bilər, yadda qalmaya bilər və övladınız davamlı olaraq kiməsə adını xatırlatmalı və onu təkrarlamaq lazımdır. Çətin tələffüz edilən və uşaqlara qoyulan adların psixoloji təsiri uşaqlarda həm uşaqlıqda, həm də yetkinlikdə sınıxtır yarada bilər.

Həm qız, həm oğlan adı olan adlardan çəkinin

Uşaqların inkişaf dövrlərində, xüsusən də konkret əməliyyat dövrlərində (7-11 yaş) uşaqlar qarşı cinsdən rastlaşdıqları zaman qız və ya oğlan adları olduğuna inandıqları adlara lağ edə bilərlər. Sosial münasibətlərdə və özünə inamda problemlər uşaqlara qoyulan adların psixoloji təsiri kimi qəbul edilə bilər.

Uşağınız yetkin olanda belə, bu

Dövrün tanınmış adamlarının adlarından qaçmaq

Bu gün önəmli yeri olan və adları uşaqlara verilən insanlar (siyasətçilər, sənətçilər, aktyorlar, idmançılar və s.) gələcəkdə mənfəi profil çəke bilərlər.

Adın mənasına diqqət edin

Uşaqlara ad verərkən onların mənasına çox həssas yanaşmaq lazımdır. Əks halda, bu, uşaqların öz adlarının mənasına uyğunlaşmaq üçün şüursuz səy göstərməsinə səbəb ola bilər.

Ölən ailə üzvünün adını çəkməkdən çəkinmək

Ölən ailə üzvünün adını övlad vasitəsilə yaşatmağa çalışmaq uşaq üçün böyük yüküdür. Uşaq doğulduğu andan ailədə ağsaqqala aid edilən bütün xüsusiyyətləri uşaqlardan gözləmək olar. Məsələn, uşağın vəfat etmiş ağsaqqal kimi uğurlu, çalışqan, səbirlə, yaxşı, mərhəmətli, ağıllı və s. Bunun baş verməsi gözlənilir və uşaq istər uşaq, istərsə də böyüklər kimi bu xüsusiyyətlərə zidd bir vəziyyətə düşdükdə, mübarizə aparmağa başlayır.

Sonda qeyd edək ki, uşaqlara verilən adların psixoloji təsiri olduğu üçün uşaqlara ad qoyarkən yaxşı düşünmək lazımdır. "İnsan öz adı ilə yaşayır." Deyilənlərə əsaslanaraq, uşağa ad qoyarkən unutmaq olmaz ki, nə vaxtsa onun adı da onun bəxt və tale anlayışını formalaşdırır. Gözəl səslənmək, fərqli olmaq, gözəl mənə daşımaq, ailə üzvlərinin adlarına uyğun gəlmək kimi xüsusiyyətlər ilk baxışda yaxşı görünə bilər, gələcəkdə övladınıza zərər verə bilər. Ona görə də övladınıza verəcəyiniz adı seçərkən öz zövqünüzə və istəklərinizə deyil, adın uşağınız üçün xüsusi olmasına və heç kimdən asılı olmamasına diqqət yetirməkdə fayda var.

Ayşən Vəli

FELYETON

Bundan əvvəl təndir vardı, qadınlar təndir başında bir aylıq söhbət, qeybət edərdilər. İndi də ki, ta təndir-filan yoxdur, sosial şəbəkələr var, burada qadın qrupları var ki, onlar da heç təndir başından geri qalmır.

Bu günlər həmin qruplardan birinin söhbəti:

Bir qadın deyir: ay qızlar, arıqlayıb 90-60-90 olub, gözəlləşmək istəyirəm.

O biri qadın: illər əvvəl gözəllik 90-60-90 idi. Görəsən indi bu ölçülərdən əsərləmət qalıb?

Başqa bir qadın: indi əlində çıraq günün günorta çağında da bir qadın tapa bilməzsən ki, 90-60-90 ola. Əvvəllər gözəllik müsabiqələri keçirilirdi, yalnız 90-60-90-lar bu müsabiqələrdə iştirak edə bilirdilər. Mən o müsabiqələri həmişə izləyirdim. Sən öl, qızlar gəlirdi o müsabiqələrə ki, elə bil ilan boğazından çıxmışdılar.

O biri qadın: hə, indi ta sən deyən qızlar yoxdur ki, o müsabiqələrə gələ də. Dövrən dəyişilib ey. İndi qızlar 190-60-190 olub.

Elə bunu deyən kimi qrupda bir canlanma yaranır. Bu sözlərə "like" yağış kimi tökülür.

Deyirəm görən, bu "like"lər nə üçün yağışdan sonrakı göbələklərə bənzədi?

Elə bu məqamda xanımlar başlayır izaha, mən də bir kənardan bunlara qulaq verirəm.

Qadınlardan biri: ay bacılar, nəyə gülürsünüz, indi bir nəfər 90-60-90 qadın var? Ya qup-quru quruyublar, ya da yuxarı 190, bel 60, aşağı hissə isə yenə 190-dır. O biri qadın: ay qızlar, ta müsabiqədəkilər də 90-60-90-dan vaz keçib ey, deyir-

90-60-90, yoxsa 190-60-190?..

lər ki, kim gəlir, gəlsin, ta ki görkəmi gözəl görünsün.

Başqa bir qadın: nə etsinlər ki, onda gerek ta gözəllik müsabiqəsi keçirilməsin. Bilirsiniz, onlar o müsabiqələrdən nə qədər pul götürürlər? Görürlər ki, 90-60-90 yoxdur, deyirlər, eysiz, 190-60-190-lar gəlsin. Biz də burada görək hansı kosmetoloq həkimin işi daha keyfiyyətlidir.

O biri qadın: yaxşı, 190-ları başa düşdük, axı 60 elə yerindədir, bu nə üçün dəyişmiş bəs?

Qadınlardan biri: başına xeyir, ay qız, bəs bilmirsən ki, camaat gedib qabırğalarından bir-ikisini çıxartdırır ki, 190-ların arası incə olsun? Buna görə də 60 qalır

yerində də...

O biri qadın: ay qızlar, bilmirsiniz, bu müsabiqələrdə dodaq məsələsinə necə baxırlar?

Qadınlardan biri: ay qız, dodaqlardan danışma ey... O günü küçədə bir qadınla rastlaşdım. Təsadüfən başımı qaldırıb üzünə baxanda, "Bismillahir rəhmanir rəhim",- dedim. Elə xoflandım ki, bədənəm əsməyə başladı. Qadının dodaqları üzünün dördde iki hissəsinə əhatə edirdi, and olsun Allaha. Bir anlığa düşündüm ki, İlahi, yazıq, buna nə olub belə, görəsən? Arı vurub, cücü sancıb? Lakin daha bir nəzər

salanda, bu dodaqlara dolğu vurulduğunu açıqca anladım. Dedim, yox, burada iki variant var: ya qadın, dəbdür,- deyib, özü istəyib dodaqlarını bu günə saldırıb, ya da həkimini zay həkimlərdən olub. Qızlar, vallah, qadın dodaqlarını yığıb-yığışdırma bilirdi. Nağıllardakı ifritələrin təsviri kimi, üst göyü, alt yeri süpürürdü.

O biri qadın: ay qız, nə həkim-filan, özləri belə istəyir ey... Hələ o gün küçədə yanımdan bir maşın keçirdi, dönüb baxanda, dəli oldum. Maşının pəncərəsindən dodaqdan savayı heç nə görünmürdü.

Başqa bir qadın: ay qızlar, hələ mənim qonşumun qaşlarını görəsiz ey. Vallah mənə inanmayacaqsınız, lakin bunun

qaşları ta kamandan da o yana dartılıb ey. Adam baxanda vahimə basır. Elə bil qaşlar bütün üzünü örtüb, ox kimi. Yazıq nə danışa bilir, nə də gülə. Elə bil müqəvvadı.

O biri qadın: ay qız, bəs sizin mənim qonşumdan xəbəriniz ola. Bunun saç qısa idi, çiyinlərində dururdu. Bir gün gördük ki, düz belinədək uzandı. Dedim, bismillahir, bu nə etdi ki, saçları belə sürətlə uzandı? Sonra bir gün liftdə qarşılaşdım, baxam ki, nə? Bunun saçlarının dibi doludur sancaq-suncaqla. Sən demə, gedib, erinməyib, o boyda vaxt sərf edib, özünə saç qoydurub. Onu da yığıb yuxarı, saxta saç olması da altdan görünür.

O biri qadın: ay qız, sizə nə var, guya siz heç nə etdirməmişiniz?

Digər qadın: ay bacı, birinci bunları etdirməyə kalan pul lazımdır. İkincisi də nəyimizə lazımdır axı, Allah verib də verdiyini.

Söhbəti açan qadın: düz deyirsən, vallah, nəyimizə gərəkdir ki?.. Gözəllik müsabiqəsinə getməyəcəyik, podyuma çıxmayacağıq. Qoy bunu o qadınlar etsin ki, onlara lazımdır.

O biri qadın: ay qızlar, eşitmişiniz, deyirlər ki, bu 190-60-190-lar var ey, onların bir azdan sinələri, yanları çürüyüb tökülür.

Başqa qadın: bizə nə var, çürüdü, çürümədi? Özləri bilir. Bir də, sən narahat olma, onlar müsabiqələrdən qazandıqları pullarla bunun da öhdəsindən gələrlər.

Qadınlardan biri: ay qızlar, səhərdən söhbət edirsiniz, vallah, deyirəm bəlkə zaraflaşırırsınız. Doğrudan 90-60-90-ların əvəzinə 190-60-190-lar gözəllik müsabiqəsində iştirak edə bilirlər?.. Bu sözədən sonra isə qrupa onlarla təbəssüm "smile" yağır...

Xatirə RƏHİMBƏYLİ,
AYB-nin üzvü, Prezident
təqaüdçüsü

Hər bir xalqın milli-mənəvi dəyərlərini yaşadan, inkişaf etdirən onun dilidir. Azərbaycan xalqının da ana dili onun milli varlığını müəyyən edən başlıca amillərdəndir. Ana dilimiz xalqın keçdiyi bütün tarixi mərhələdə onunla birgə olmuş, onun taleyini yaşamışdır. Əsrlər, qərinələrdir ki, xalqımızın əbədiyaşarlığına xidmət edən ana dilimiz qədim tarixə malik olan, min illərin müxtəlif burulğanlarından alınacaq, üzəg çıxaraq müasir dövərə gəlib çatmış ən böyük mənəvi sərvətimizdir. Ana dilimiz dövlət rəmzlərimiz olan himn, gerb, bayraq kimi müqəddəsdür. Bu bir faktdır ki, Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi qəbul edilməsi, qorunması və inkişafı ümummilli lider Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır və bu gün də ulu öndər Heydər Əliyevin cəsərtli mövqeyi xalqımız tərəfindən unudulmur. Hər kəsə yaxşı məlumdur ki, 70-ci illərin ortalarından başlayaraq SSRİ-ni təşkil edən respublikaların ictimai-siyasi həyatında dil məsələsi yenidən gündəmə gətirildi. SSRİ Konstitusiyasının qəbulundan sonra milli dillərin sıxışdırılması prosesi daha da gücləndirildi. Belə bir şəraitdə ana-dili məsələsinin təbliği ilə məşğul olmaq cəsərt tələb edirdi. 30-ci illərdə dil məsələsini qabardanlar Sibirə sürgün olunurdu. Hətta milli respublikaların rəhbərləri də ana dili məsələsini gündəmə gətirməkdə aciz idilər. Bütün bunlara baxmayaraq, o vaxt Azərbaycan Respublikasının rəhbəri olan ulu öndər Heydər Əliyev dil məsələsində öz mövqeyini çox cəsərtlə, qətiyyətlə bildirmişdir. Bu gün fəxr və qürurla deyə

Cəsərt və Vətənə sadiqliyi tələb edən mövqə

bilərik ki, Azərbaycan dilinə dövlət dili statusunun verilməsi ümummilli lider Heydər Əliyevin xalq qarşısında ən böyük tarixi xidmətlərindən biridir. 1978-ci il aprelin 2-də IX çağırış Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası Konstitusiyasının layihəsi və onun ümumxalq müzakirəsinin yekunlarına həsr olunmuş VII sessiyasında mürəzə ilə çıxış edən ulu öndər Heydər Əliyevin təklifi ilə 73-cü maddəni aşağıdakı redaksiyada vermək təklif olunmuşdur: "Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının dövlət dili Azərbaycan dilidir". Ulu öndər bununla gələcək müstəqil dövlətçiliyin milli rəmzlərindən birini məhərtlə qorumuşdur. Ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə 27 aprel 1978-ci il tarixində Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi Konstitusiyada təsbit olunması da bunun bariz nümunəsidir. Böyük tarixi şəxsiyyət SSRİ Konstitusiyası haqqında danışıqdan öz nitqində xüsusi olaraq vurğulamışdır ki, Konstitusiyaya vətəndaşlara təhsil hüququ vermiş-

dir. Bu hüquq ana dilində oxumaq imkanı ilə təmin olunur. Bu gün əminliklə söyləyə bilərik ki, ümummilli lider Azərbaycan dilinin adını özümüzə qayıtdı. 1995-ci ildə ümumxalq səsverməsi yolu ilə qəbul olunmuş Konstitusiyanın 21-ci maddəsində Azərbaycan Respublikasının dövlət dilinin Azərbaycan dili olması öz əksini tapmışdır. Ən əsası da Ulu Öndər Heydər Əliyev dövlət dilinin yeni inkişaf dönməsində yaranmış vəziyyəti nəzərə alaraq 2001-ci il iyunun 18-də "Dövlət dilinin tətbiqi işinin təkmilləşdirilməsi haqqında" Fərman imzalamışdır. İlk növbədə müstəqil Azərbaycan dövlətinin dil siyasətinin müəyyənəlməsi, formalaşması və möhkəmləndirilməsi baxımından müstəsna əhəmiyyət daşıyan bu tarixi Fərman dövlət dili ilə bağlı hərtərəfli və geniş məlumatları özündə ehtiva edir. Sözügedən Fərmanla Azərbaycan Prezidenti yanında Dövlət Dil Komissiyası yaradılmışdır.

Bu gün Prezident İlham Əliyev ümummilli lider Heydər Əliyevin dil siyasətini uğurla da-

vam etdirir və Azərbaycan dilinin hərtərəfli inkişafı, dövlət dilinə çevrilməsi, diplomatiya aləminə yol açması, dünyanın ən mötəbər tribunallarından eşidilməsi Azərbaycan dilinə yüksək diqqət və qayğısının göstəricisidir. Prezident İlham Əliyev çıxışlarında da dəfələrlə vurğulayır ki, Azərbaycan dili o qədər zəngindir ki, heç bir xarici kəlməyə ehtiyac yoxdur: "Bir daha demək istəyirəm ki, biz əsrlər boyu dilimizi qorumuşuq. Bu gün də qorunmalıyıq. Biz Azərbaycan dilinin saflığını təmin etməliyik".

Azərbaycan dilinə olan belə həssas yanaşma, təbii ki, ulu kökdən, varislikdən və ənənəyə möhkəm sadiqlikdən irəli gəlir. 2018-ci il noyabrın 1-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev "Azərbaycan dilinin saflığının qorunması və dövlət dilindən istifadənin daha da təkmilləşdirilməsi ilə bağlı tədbirlər haqqında" imzaladığı Fərman dilimizin, onun tarixinin, mənşəyinin öyrənilməsinə daha çox diqqət yetirilməsi məsələləri öz əksini tapdı. Müasir dövrimizdə sosial şəbəkələrdən istifadədə virtual məkanda, radio və televiziya, mətbuatda və dövlət idarələrində dilimizdən istifadə edərkən, həmçinin dilimizin saflığının qorunması da düşündürücü məqamlardan biridir. Bunun üçün də biz doğma dilimizin qrammatik, leksik qaydalarına riayət edərək ondan istifadə etməliyik ki, doğma dilimizin saflığı pozulmasın. Biz ana dilimiz olan Azərbaycan dilinə qayğı göstərməli, onu sevməli və qorunmalıyıq. Və bu gün ulu öndərin "Azərbaycan əlifbası və Azərbaycan dili gününün təsis edilməsi haqqında" 2001-ci il 9 avqust tarixli Fərmanına əsasən hər il avqustun 1-i ölkəmizdə "Azərbaycan əlifbası" və "Azərbaycan dili günü" kimi qeyd edilir.

Bəli, hər bir millətin dili onun üçün çox əzizdir. Bizim üçün Azərbaycan dili, ana dilimiz həddindən artıq əzizdir. Azərbaycan Respublikasının dövlət dili olan Azərbaycan dilinin hazırda dünya dilləri sırasında özünəməxsus yeri, necə deyirlər, imzalar içərisində imzası vardır. Prezident İlham Əliyevin sözləri ilə desək, "ana dilimiz öz imkanlarının zənginliyi, səs quruluşunun səlisliyi və qrammatik quruluşunun sabitliyi ilə seçiyələnir. Müasir Azərbaycan ədəbi dili siyasi-ictimai, elmimədəni sahələrdə geniş işlənmə dairəsinə malik yüksək yazı mədəniyyəti olan və daim söz ehtiyatını zənginləşdirən bir dildir".

Yox olan varlıq, var olan yoxluq: Yaradılışın sirri harada gizlənir?

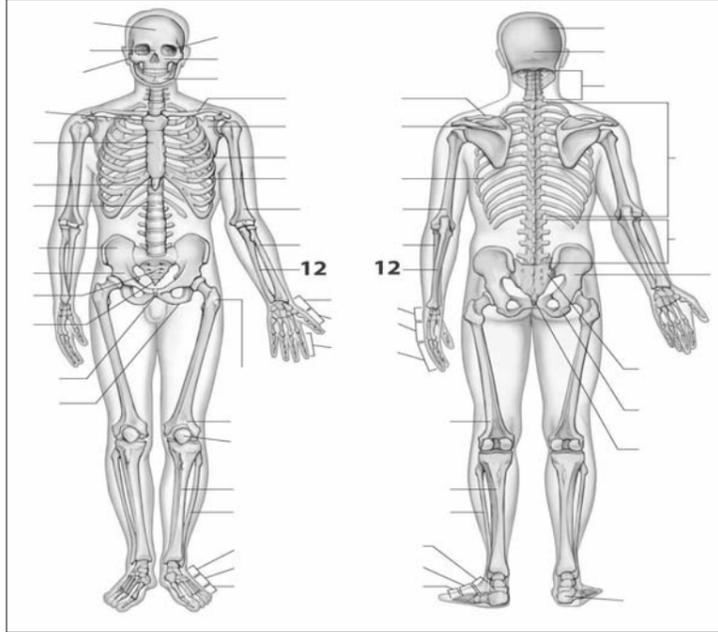
ELMİN SONU

(XXII YAZI)

Dünyanın ən mürəkkəb biomexanizminin möcüzələri

Bu silsilədən ötən yazımız insan orqanizmindəki möcüzələrdən danışmışdıq. Daha doğrusu bu möcüzələrin çox kiçik bir hissəsindən. Bu yazımızda da bəzi digər möcüzələrə toxunacağıq.

İnsan orqanizmində ən möcüzəli orqanlardan biri də gözlərdir. Gözlərimiz o qədər mükəmməl qurulub ki, bizə ən müasir kameralardan belə minlərlə dəfə daha dəqiq, daha aydın və daha təfəssatlı görüntü verir. Bəs biz necə görürük? Gəlin bu prosesi qısaca nəzərdən keçirək.

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə "Elmi-kütləvi, mədəni-maarif, təhsil proqramlarının hazırlanması" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

edə bilməzdilər. Belə bir vəziyyətdə sümüklərin elastikliyi olmadığı üçün insan daim dik durmalı, ən kiçik bir əyilmə belə sümükləri qırar və onurğa beyni son dərəcə ciddi zədələndirirdi.

Həyatımız üçün ən vacib məqamlardan biri də nəfəs almağımızdır. Bu prosesin ilk xarici sistemi burundur. Burnun əhəmiyyətli bir funksiyası tənəffüs etdiyimiz havadakı toz hissəciklərini, bakteriyaları və mikrobları dayandırmaq, beləliklə də ağciyərlərdə meydana gələ biləcək xəstəliklərin qarşısını almaqdır. Bu mükəmməl təhlükəsizlik mexanizmi belə işləyir: Havadan gələn zərərli hissəciklər tənəffüs yollarının səthindəki nəmləndirici selikli təbəqə tərəfindən tutulur. Bundan sonra kiçik tükler işə düşür. Tərkibində zərərli maddələr olan selik kirpiklər tərəfindən 1 sm/dəq. sürətlə fərenksə doğru itələnir, sonra öskürəklə çıxarılır və ya udulur və mədədəki turşular tərəfindən məhv edilir. Burada təsvir olunan proseslər əslində olduqca mürəkkəbdir. O qədər mürəkkəb ki, milyonlarla tükün vahid orqanizm kimi necə hərəkət etdiyi və onların işləmə mexanizminin təfərrüatları hələ tam aydınlaşdırılmayıb. Selik təbəqəsi, selik istehsal edən hüceyrələr və tükçülər birlikdə mükəmməl kimyəvi təmizləyici qurğu yaradır. Bu təmizləyici qurğu o qədər qüsuruz işləyir ki, orqanizminiz üçün nəyin lazım olduğunu, nəyin təhlükəli olduğunu dərhal aşkar edir və vacib olan tədbirləri görür.

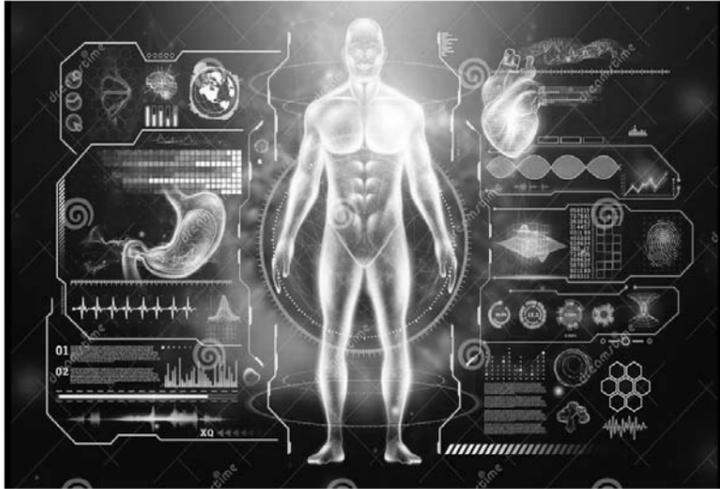

Beləliklə aydın olur ki, burundakı kondisioner, təhlükəsizlik və təmizləmə mexanizmləri mükəmməl mühəndislik nümunələridir. Nitq funksiyamız isə ayrıca bir möcüzədir. Nəse demək istədiyiniz an beyninizdən gələn bir sıra əmrlər səs tellərinə, dilinizə, oradan da çənə əzələlərinizə gedir. Beynin nitq mərkəzlərini ehtiva edən sahəsi nitq prosesinizdə iştirak edəcək bütün əzələlərə lazım əmrləri göndərir. Birincisi, ağciyərlərimiz isti hava ilə təmin edilir. İsti hava nitqin xammalıdır. Hava burnumuzdan daxil olur, burnun boşluğumuzdan, boğazımızdan, nəfəs borumuzdan sonra bronxial borularımıza, sonra da ağciyərlərimizə keçir. Hava ağciyərlərimizdən qayıdıb boğazımızdan keçərkən səs telləri adlanan iki toxuma qatının arasından keçir. Bu simlər bir növ pərdəni xatırladır və bağlandıqları kiçik qığırdıqların təsirinə uyğun olaraq hərəkət edir. Danışıq zamanı bu tellər bir araya gətirilir və səsi yaradır.

Nitq funksiyamız isə ayrıca bir möcüzədir. Nəse demək istədiyiniz an beyninizdən gələn bir sıra əmrlər səs tellərinə, dilinizə, oradan da çənə əzələlərinizə gedir. Beynin nitq mərkəzlərini ehtiva edən sahəsi nitq prosesinizdə iştirak edəcək bütün əzələlərə lazım əmrləri göndərir.

Birincisi, ağciyərlərimiz isti hava ilə təmin edilir. İsti hava nitqin xammalıdır. Hava burnumuzdan daxil olur, burnun boşluğumuzdan, boğazımızdan, nəfəs borumuzdan sonra bronxial borularımıza, sonra da ağciyərlərimizə keçir. Hava ağciyərlərimizdən qayıdıb boğazımızdan keçərkən səs telləri adlanan iki toxuma qatının arasından keçir. Bu simlər bir növ pərdəni xatırladır və bağlandıqları kiçik qığırdıqların təsirinə uyğun olaraq hərəkət edir. Danışıq zamanı bu tellər bir araya gətirilir və səsi yaradır.

Birincisi, ağciyərlərimiz isti hava ilə təmin edilir. İsti hava nitqin xammalıdır. Hava burnumuzdan daxil olur, burnun boşluğumuzdan, boğazımızdan, nəfəs borumuzdan sonra bronxial borularımıza, sonra da ağciyərlərimizə keçir. Hava ağciyərlərimizdən qayıdıb boğazımızdan keçərkən səs telləri adlanan iki toxuma qatının arasından keçir. Bu simlər bir növ pərdəni xatırladır və bağlandıqları kiçik qığırdıqların təsirinə uyğun olaraq hərəkət edir. Danışıq zamanı bu tellər bir araya gətirilir və səsi yaradır.

Xarici aləmdən gələn işıq hissəcikləri gözün ön hissəsindəki şəffaf buyuz qişadan, sonra göz qişası adlanan dairəvi toxumadan, daha sonra fokuslama lensindən keçərək gözün arxasındakı retinaya düşür. Torlu qişası üzvi hüceyrələrdən ibarət olsa da, üzünə düşən təsviri dünyanın ən sürətli kompüter prosessorundan qat-qat tez emal edir və onu "informasiyaya", yəni elektrik siqnallarına çevirir. Retinal hüceyrələr arasındakı təşkilatlanma hətta ən mürəkkəb elektron sxemlərdən də daha təkmildir.

Gözün lensi işığı retinaya yönəltdiyi üçün daim qalınlığını tənzimləyir. Bu "avtofokus" sistemi sayəsində 100 m uzaqlıqdakı ağaca baxa və əlinizə 20 sm uzaqdan baxdıqdan dərhal sonra aydın görüntü əldə edə bilərsiniz. Kameralarda isə belə deyil ya yaxındakı, ya da uzaqdakı kadr fokuslanmalıdır. İkisindən biri aydın görünəcək, digəri bulanıq.

Əgər linzanın belə bir xüsusiyyəti olmasaydı (və bunun üçün ətrafına onlarla kiçik əzələlər yerləşdirilməseydi), biz ancaq müəyyən məsafədə olan cisimləri aydın görə bilərdik. Daha yaxın və uzaq olan obyektlər həmişə çox bulanıq görünərdi. Bir sözlə, göz milyonlarla ildir ki, son 10 ildə inkişaf etdirilən "avtofokus" imkanlarına malik müasir kameraların gördüyü işi görür. Üstəlik, heç bir kamera göz qədər mükəmməl fokuslanma bilməz.

Gözün hissələrindən biri olan iris toxuması fərqli bir tənzimləmə həyata keçirmişdir. İris gözünü rəng verən toxumadır, lakin onun əsas funksiyası gözə daxil olan işığın miqdarını təyin etməkdir. Bir az tutqun bir mühitə daxil olduqda iris dərhal genişlənir və gözün ortasındakı "bəbək" böyüyür və daha

çox işığın retinaya daxil olmasına şərait yaradır. Günəşə çıxdığımız zaman bunun əksi baş verir və parıltını minimuma endirmək üçün iris çox tez daralır. Əgər irisin belə bir funksiyası olmasaydı, biz ancaq müəyyən işıqda yaxşı görə bilərdik. Bir az tutqun bir mühit qaranlıqda çevrilir, bir az daha parlaq bir mühit gözümüzü tamamilə qamaşdırırdı.

Əksər insanların "yalnız ağlayarkən axan duzlu su" kimi düşündüyü göz yaşları, situasiyadan asılı olaraq dəyişən quruluşa malik çox xüsusi bir mayedir.

Göz yaşlarının birinci funksiyası gözü mikroblardan qorumaqdır. Tərkibindəki "lizosom" fermenti bir çox bakteriyaya növlərini parçalamaq və mikrobları öldürmək qabiliyyətinə malikdir. Lizosomlar sayəsində göz infeksiyalarından qorunur. Bu maddə binaları mikroblardan təmizləmək üçün istifadə edilən güclü dezinfeksiyaedici vasitə olan karbol turşusundan da təsirlidir. Bu fermentin bu qədər güclü olmasına baxmayaraq gözə heç bir zərər verməməsi böyük bir möcüzədir.

Belə güclü bir dezinfeksiyaedici maddə olan göz yaşları gözün kimyəvi quruluşuna ən uyğun şəkildə yaradılmışdır. Bu yağlama-nəmləndirici sistem sayəsində gözümüz qurumur. Bu sistem olmasaydı və ya düzgün işləməseydi, gözümüzə göz qapağımız arasında davamlı sürtünmə olar, gözümüz quruyar, göz qapaqlarımız bir-birinə yapışar və çox ağırlıq bir prosesdən sonra kor olardıq.

Baş və beyin quruluşu ayrı bir möcüzələr meydanıdır. Kəllə sümüyü həyatı orqan olan insan beynini ən münasib şəkildə qoruyur. Əslində, ana bətnində bir-birindən asılı olmayan kəllə

hissələri getdikcə böyüyərək bir-birinə bağlanır, sanki "pazl"ın parçaları düzgün şəkildə bir yerə yığılır. Doğrudan bir müddət sonra insan beynini qorumaq üçün kəllə sümüyü ən mükəmməl quruluşa sahib olur.

Bundan əlavə, qabırğa qəfəsi ürəyi və ağciyərləri qoruduğu kimi, kəllə sümüyü də onurğa beynini təhlükəsiz saxlayır. Çünki orqanizmin ən vacib orqanlarından biri olan onurğa beyninə ən kiçik zərbə və ya zədələnmə insan orqanizminin iflic olmasına səbəb ola bilər. Bu səbəblə onurğa sümükləri həm çox sərt, həm də çox davamlı olacaq şəkildə yaradılmışdır.

İnsan bədənini tədqiq edildikdə böyük bir biomühəndislik möcüzəsi ilə qarşılaşırıq. Təbii olaraq bir sənət əsəri olan skeletimiz həyatımızda etdiyimiz hər hərəkəti qüsursuz və dəqiq yerinə yetirməyimiz üçün xüsusi yaradılmışdır.

Quranda insanın yaradılışındakı bu kamiliyyə diqqət çəkilir: "...Sümüklərə bax, onları necə bir yerə yığır, sonra da onlara et geyindirir..." ("Bəqərə" surəsi, 259).

Mükəmməl düzlükdə olan sümüklər xarici təsirləri udmaq üçün kifayət qədər elastik olan çox xüsusi bir materialdan ibarətdir. İnsan bədənindəki bütün həyatı orqanlar xüsusi sistemlərlə qorunur.

Onurğa beynini qoruyan sümüklərin xüsusiyyətləri daha maraqlı bir mənşəri ortaya qoyur. Onurğa bir-birinin üstünə yığılmış fəqərələrdən ibarətdir. İnsan atdığı hər addımda onurğa sütununu təşkil edən bu fəqərələr hərəkət edir. Hərəkət zamanı fəqərələrdə aşınma və zəifləmə riski də var. Bu səbəbdən insan orqanizminin qarşılaşa biləcəyi mümkün təhlükələrə qarşı fəqərələrdə tədbirlər görülüb.

Fəqərələrin aşınmasının qarşısını almaq üçün hər bir fəqərə arasında amortizator funksiyasını yerinə yetirən davamlı disk var. Bu disk insanın atdığı hər addımda yerdən bədənə gələn reaksiya qüvvəsini azaldır və sümüklərin amortizasiyasına şərait yaradır. Aydın görünür ki, onurğa sümüklərinin "S" formalı düzlülməsi xüsusi bir planlamanın məhsuludur. Çünki, əgər onlar düz xəttə düzlülmüş olsaydı və aralarındakı disk amortizator xüsusiyyətinə malik olmasaydı, 30 sm. hündürlükdən tullananda onurğa sütununa təzyiq nəticəsində onurğa beyni parçalanaraq kəllə sümüyündən çıxardı. Yaxud onurğanın quruluşu kəllə kimi tək, möhkəm sümükdən ibarət olsaydı, insanlar ən sadə hərəkəti belə

“Son zəng” tədbiri valideynlər və uşaqlar üçün moda yarışına çevrilib

“Bir qədər öncə belə bir məlumat yayıldı ki, Məktəbəqədər Ümumi Təhsil üzrə Dövlət Agentliyi məktəblərə məlumat göndərərək ki, “Son zəng” tədbirində uşaqlar məktəbli formasında olsunlar, yalnız milli rəqslərə üstünlük verilsin və s. kimi məlumatlar yayıldı”. Bu sözləri SİA-ya danışan təhsil eksperti Elşən Qafarov deyib.

O bildirib ki, əslində çox maraqlı məqamlara toxunulmuşdu: “Çox təəssüf olsun ki, məlumat yayıldıqdan sonra Məktəbəqədər Ümumi Təhsil üzrə Dövlət Agentliyi elan etdi ki, biz düzgün addım atmamışıq. Nəzərə alsaq ki, məktəblərdə tərbiyə sisteminin tamamilə dağıldığı dövrdə belə addım atılsaydı, əslində çox düzgün addım olardı. “Son zəng” tədbiri valideynlər və uşaqlar üçün sanki bir moda yarışına çevrilib. Məzunlar yaşlarına uyğun olmayan geyimlər geyinirlər, bir çox halda kriminal aləmə yaxın olan mahırlar səslənir, xarici, bayağı musiqilərin səslənməsi və sair baş verir. Düşünürəm ki, yayılmış məlumatda göstərilən hallarla bağlı Məktəbəqədər Ümumi Təhsil üzrə Dövlət Agentliyi artıq indidən məktəblərə məlumat

göndərməlidir.

“Son zəng” tədbirində yalnız məktəbli geyimi olsun. Çünki 11 il şagird həmin məktəbli geyimini geyinir. Milli musiqilər əsasında səhnələr hazırlansın. “Son zəng” milli-mənəvi dəyərlərin daşıyıcısı olan bir tədbirə çevrilməlidir. Zamanla görürsünüz ki, hər il “Son zəng”lə bağlı ciddi problemlər çıxır. Valideynlər üçün də böyük yüküdür.

Bir “Son zəng”ə hazırlıq valideyn üçün 300 manatdan 500 manata qədər aralıqda dəyişir. Bu, ailələr üçün çox ciddi yüküdür. Nəzərə alsaq ki, bir çox hallarda bəzi uşaqlar maddi sıxıntı səbəbindən son zəng tədbirində iştirak edə bilmirlər. Hələ nəzərə alsaq ki, “Son zəng” tədbirindən sonra gecə tədbiri də var. Bu, böyük maddi yüküdür. Düşünürəm ki, “Son zəng” tədbirini kifayət qədər məktəbin adına və milli-mənəvi dəyərləri daşıyan tədbirə çevirməliyik. Bu təlimat da indi göndərilmişdir. Çünki hal-hazırda orta məktəblərdə “Son zəng” tədbirinə çox ciddi hazırlıqlar gedir. İnsanlar da bilsin, əlavə xərc çəkməsinlər”.

Söylü Ağazadə

“SƏS” qəzetinə abunə kampaniyası davam edir!

«SƏS» QƏZETİNƏ
ABUNƏ OLMAQ İSTƏYƏNLƏR
AŞAĞIDAKI YAYIM
ŞİRKƏTLƏRİ İLƏ ƏLAQƏ
SAXLAYA BİLƏRLƏR

1. Azərpoçt Poçtdaşıma Mərkəzi – 0125984955, 0552004544
2. Azərmətbuat Yayım MMC – 0124411991, 0124404694
3. Səma Mətbuat Yayım – 0125940252, 0503336969
4. Pressainform MMC – 0125115191, 0504560835, 0553156002
5. Qaya Mətbuat yayım – 0125667780, 0502352343
6. Qasid Mətbuat Yayım – 0124931406, 0124938343
7. F.Ş.Ruhid Hüseyinov – 0124349301, 0505357898
8. Ziya LTD – 0124977696, 0503067744

1 nüsxə 1 aylığı 13.20 AZN

6 aylıq 79.20 AZN

1 illik 158.40 AZN

ABUNƏÇİLƏRİMİZİN
XİDMƏTİNDƏYİK
Müraciət, şikayət, yazı,
təbrik və başsağlıqlarımızı
dərc etməyə hazırıq!

Bir gündə bank kartlarından 20332 manat oğurlanıb...

Aprelin 23-də vətəndaşların bank kartlarından 20332 manat oğurlanıb. Daxili İşlər Nazirliyindən verilən məlumata görə, vətəndaşların bank kartlarından oğurluqlar davam edir. Kartın üzərindəki CVV/CVC kodu, SMS vasitəsilə göndərilən OTP kodu, digər sizə məxsus sistemlərə giriş üçün lazım olan loqin və şifrələr, kartın PIN kodu məxfi məlumatlardır. Bu məlumatların naməlum şəxslərə verildiyi halda hesabınızda olan pullar, yaxud pul yoxdursa, kredit formasında Sizə zərər vuracaqlar. Aprelin 23-də ayrı-ayrı vətəndaşların müxtəlif kiber üsulla 9920, 1800, 1411, 1390, 1255, 924, 658, 500, 498, 485, 400, 240, 220, 125, 100, 100, 100, 86, 70, 50 manat pul vəsaitləri bank kartlarından oğurlanıb. Bir daha vətəndaşlara şübhəli zənglərdən gələn cəlbədicilərə qazanc, sığorta, viza işləri, bank hesablarının möhkəmləndirilməsi, mədaxil üzrə ödənişlərlə əlaqəli təkliflərə diqqətlə yanaşmağı tövsiyə edirik. Qəti formada şəxsi bank məlumatlarını naməlum şəxslərə verməyin, təhlükə var.

Evdən qaçan uşaqların sayı niyə artır?

PSIXOLOQ
AÇIQLADI

“Uşaqların evdən qaçma hallarına təəssüf ki, günümüzdə rast gəlinir. Evdən qaçan uşaqların böyük əksəriyyəti yeniyetməlik dövrü zamanı başlayır. Əlbəttə, səbəblər müxtəlif ola bilər”. Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında psixoloq Fatimə Bayramova deyib. Fatimə Bayramova sözlərinə belə davam edib: “İlk növbədə, ailə olan yüksək nəzarət, yeniyetməyə körpə uşaq davranışı sərgilədikdə, onun seçimlərini heçə saydıqda yeniyetmədə ailədən uzaqlaşma halları müşahidə olunur. Qəlbən uzaq-

laşan yeniyetmələr də bəzi hallarda da evdən qaçır. Çünki, yeniyetməlik dövrü onsuz da dostlarını ailədən ön plana çəkən dövrdür. Bu dövrdə onlar “nə desəm də anam/atam başa düşməz” məntiqi ilə hərəkət edib daha çox həmyaşıdları ilə ünsiyyət qururlar. Buna valideynlər şərait yaratmalıdır.

İnsan öz ünsiyyət təlabatını

ödəməlidir. Digər evdən qaçma səbəbi həm kiçik məktəbli, həm yeniyetməlik dövründə ola bilər, səbəb isə zəif iradə ilə əlaqələndirə bilərik. Uşaq baxdığı filmlərin, serialarının təsiri altında olur. Üçüncü səbəb kimi, zorakılıq, həm də seksual zorakılıq. Bu zorakılıq halları yaşayan uşaqlar üçün ailə dəyəri olmur. Burada aqressorun yalnız ailədən yox, ailəyə yaxın qohumların uşağa vurduğu mənəvi və fiziki zərbə nəticəsində yaranır. Bu zaman uşaq valideynlərinə sevgisi olsa da, ailəyə qarşı aqressiv olur. İlk fürsətdə evdən qaça bilər”.

Ayşən Vəli

Baş redaktor:
Bəhruz Quliyev

Ünvanımız:
Bakı şəhəri,
Üzeyir Hacıbəyli
küçəsi, 66.

Şəhadətnamə: № 022492
<http://www.ses-news.az>
<http://www.sesqazeti.az>
E-mail: ses@sia.az

“ƏLİNCƏ” AZƏRBAYCAN KEYRİYYƏ
CƏMIYYƏTİNİN ORQANI.
QƏZET 1991-Cİ İL
YANVARIN 11-DƏN ÇIXIR
Tel: 598-33-90
Faks: 493-11-62

Redaksiyanın mövqeyi
ilə müəllifin mövqeyi
üst-üstə düşməyə bilər.

**Qəzet bazar və
bazar ertəsindən
başqa hər gün
nəşr olunur**

Tiraj: 3000